

СПОРТ
Магасе яхъаш хилар
зIамигача футболлах

16

Газет арадувл 1923-ча шера
майтсела бетта 1-ча дийнахъа денз

1973-ча шера
«Сердало»
газета
«Сийлен хъарак»
яха орден
еннай

№27 (12704)
Кимарса
буттг,
24 ди, 2025 шу

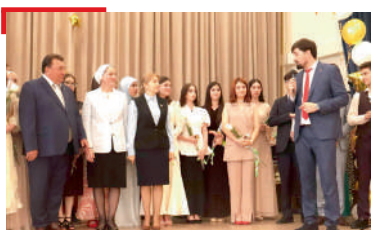
12+

СЕРДАЛО

WWW.SERDALO.RU

ПАЛГІАЙ МЕХКА КЪАМАН ЮКЪАРА ГАЗЕТ

ДЕШАРА ТОЛАМАШ
Республикерча
252 дешархочо дошо
майдилгаш яхъар

5

КХЕРАМЗЛЕ
Низ бара, терроризм
яхача зулама духъала
болх бу мехка

7

КЪАМАН ІАДАТАШ
Ноахалий
бувзамах лаьца

8-9

КУЛЬТУРА
ПалгІайчен историк -
Россе антропологий,
этнологий Конгресса
доакъашхо

10

ІАПАМ ЛОРАДАР
Нувхаш Іокхувсаш
дола гІулакх, массайола
оагІув чулоацаш,
къоастадеггда

15

@gserdalo

vk.com/gserdalo

Дзен сердало

www.serdalo.ru

ДегІаахар

Укх шера, 165 эзар кв. метрага кхоачаш,
гІишлош хъалъе лерхІ вай мехка

2

Мехка куц

Наьсаре болх беш
ба, гонахъара
доазонаш тоадеш

3

Республике тІаийцар вахарца бувзабенна 1 726 бартчІоагІам

Аькхенаькъан Марем

Вахара оагІонцара контракташ йоаржаеш болх ба мехка дІахьош. КъахьегаматІулакхех йолча министерствос чІоагІаьый 1726 контракт, из да 191,9 млн сом ахча, шера дІабахьа безача балхах 58,3%. Беррига а гІо даьраш тахан 6 023 саг ва. Из дийцар Мехкадаь зарбан болх лелабераша.

Программан юкье да балха оттар, бизнес йоаржар, коарча боахамий хьал тоадар. Къаьстта белгала да тахан къахьегамат оагІонца дувзаденаараш: бизнесменашта лаьрхІа 365 контаркт чІоагІаьый, 300 - доалахьарча боахамашта лаьрхІа. Ер шу чакхдалале, кхы а 723 контаркт я чІоагІаье езаш.

«Иштта йола хІара контаркт гІо эшачунна болх бе моттиг хиларал совгІа, цун цІагІарча наха, иштта мехка кхыболча бахархошта гІо хулаш я», - белгалдир мехка хьалхалаттача Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьлас, цу гІулакхах дувцаш. Вайцига болх бе моттигаш ца тоьаш дале а тахан, цу оагІонца дувзаденаараш аттачахьа даха гІерташ къахьег даим цхьацца кердадараш юкьекхулаш.

ИП дІадодар 2%-га кхоачаш лохдаьд, иштта хувцамаш юкьедоаладаьд пенсионни взносащца а. ГІо дехаш, къахьегаматІулакхех йолча министерстве, МФЦ тІабаха йиш я бахархой. ХІама доладечар дІачІоагІбала йиш я «Са йоал» яхача оагІонга гІолла е Госуслуги оалча портале гІолла; бизнесаца дувзаденаараш «Са бизнес» яхача моттиге ха йиш я.

2025-гІа шу чакхдалале, чІоагІаье лерхІараш 2449 вахара оагІонцара контракташ я, къахьегараш 20 эзар совгІа саг хила веза.

Укх шера, 165 эзар кв. метрага кхоачаш, гІишлош хьалъе лерхІ вай мехка

Аькхенаькъан Марем

Мехкарча хьакимаша шоашта хьалхашка оттадаь декхар да, укх шера 165 эзар кв. метрага кхоачаш гІишлон балхаш чак-

хдахар. КІмарса беттарча 1-ча денга диллача, 100 эзар кв. метрага кхоачаш бола болх чакхбаьннаб, дІабахьа безача балхах 60% хул из, дІадахача шера цу хана баьчул 5, 4% дукхагІа

ба из.

87 эзар кв.м баь баьнна болх наьха шоай ахчах беш бар. Тахан белгалдечох, 104 эзар кв. метрага кхоачаш хургба цу оагІонцара болх.

«Цу балха духьала цхьаккха кхоачамбоацараш гуц тхона укх шера. ДІахо дІахьош ба болх боагІача боараме», - белгалдир вай мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьлас.

Мехкада: Вахар хаьда хІара саг – тоаде йиш йоаца хатар

Аькхенаькъан Марем

Ахка доладелча денз, хи чу ваха вахар хаьдаьд вай мехкарча ялх сага, царна юкье да ши бер. Диь хатар ЭсатІа хиннад, ши хатар Іам чу. ДІадахача салоІаца деношка хи чу вахача шин сага юкье бер дар. Вай Мехкадас Ке-

ламатанаькъан Махьмуд-Іаьлас из хІама геттара хала хеташ къамаьл дир.

«Вахар хаьда хІара саг – меттаоттаве йиш йоаца хатар, вІалла а дег чура дІаяргІоаца чов я. Кхы а халагІа да, лоравелча хургдацар-кх из яхача уйло дегатІоткъам бар», - аьлар

Мехкадас.

Бахархой лоралуш хилара, бокъо йоацача моттигашка лувча цаахара, тІахьожам боацаш бераш цадитара тІахьех Мехкадас. Республикан кулгалхочо белгалдир, хин юхе кхаьчача лораде дезараш малагІаш да берашта массахана хьалхадаха дезилга. Мехка-

ра хьакимаш тІахьожам беш ба уж хатараш цахилийтара.

Арабаьнна къахьегаш ба МЧС болхлой хин моттигашка «Лувча йиш яц» яха улгаш хьалдетташ, рейдаш дІакхухьаш, лувча кхераме йола моттигаш лораеш, салаІа арабувларашта тІахьожам беш.

Цѣрцара кхерамзле лораеш хилара, тѣхъех Мехкадас бахархой

Аькхенаькъан Марем

Іалама моттигашка цѣраш ювлара кхераме ха хьаот-тарца, цу оагІонцара болх чІоагІбеш ба мехка. Мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьлас бахархошка кхайка-рал ду лоралуш хила, цѣраш яржара бахьан ма хилийта, яхаш.

«Мехкарча берригача ба-хархошка кхайкарал ду аз!

Ара цѣраш ма етта, нувхаш йоагаеш дола гІулакх дита, цѣрцарча кхерамзлен хьала-ца дувзаденнараш теркалдеш хила», - язду вай Мехкадас ший вахара оагІонашка. Респу-бликан кулгалхоcho белгалдир, таханара хаоттам хьунашта, кхьйолча моттигашта кхераме лоархІаш болга. Цунга хьежжа МЧС, МВД, экологѣца ювзаен-нача моттигашкара кьахьегам-хой шой болх чІоагІбаь хьувз.

«Нагахьа санна цІи яьнна

моттиг шоашта хоаеннаяле, ма хулла сихагІа хоам бе цу оагІонцарча болхлошка», - бел-галду Мехкадас.

Геттара фийла хила везаш ха латтарга хьежжа, МЧС болхлой ди-бийса ца кьовсаш кьахье-гаш ба, массахана кийча хила безаш. Хьунашка чуухараш со-вцабаьб, кхаьч-кхаьчача цѣраш етташ, нувхаш йоагаеш дола гІулакх дІадаккха деза. Иштта 24 сахьата тѣхьожам лоатта-бу хьун моттигашта, нагахьа

хатар хинна болх хуле, мотти-гашкара бахархой а тІаозаргба хатар юстардоаккхаш гІо де. Кьаьстта йоккха терко ю хатар хиннача болх бу машинаш мас-сахана кийча хилийтара. Болх беча моттигашта Мехкадас тІадилад йокьаенна баьцаш дІахьакхар, цІи ялара кхерам болча доагара ца эша кхоачам а дІабаккхар. Цѣраш ювлара кхерам бола ха дІаяллалца, лат-таргда из гІулакх.

ЖКХ оагІонца дувзаденнараш тоаде, 80 млн сом ахча хьожадергда мехка

Аькхенаькъан Марем

ЖКХ оагІонца дувзаден-нараш тоадара тІехьа Россѣ Паччахьалкхено рузкьа хьожадергда вай мехка. ЖКХ, тока мотти-гаш меттайоалае аьнна; укх шѣра вай мехка пилот-ни проектага гІолла хьа-хьожадергдар 79, 7 млн сом ахча да.

Мехкадаь, Паччахьалк-хен зарбан болх лѣлабераша белгалдѣчох, цу программан юкьѣ дакьа лацар вайна дикка аьттув луш хилар: хатараш лаьгІденнад, 16 км кхоачаш йола тишьенна хин турбаш хийцай, цул совгІа, боккха болх дІахьош юстардаьккхар 2 800 хатар. Хьадайтача ах-чанга гІолла дІахохьоргба из болх. Керда хин моттигаш чуйоакхаш, таханара техно-логеш йоаржаеш, кьахьегарг-да дІахо а цу оагІонца.

2027-ча шерга кхаччалца дІахьоргболош, боккха болх ба из. Вай Мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьлас доккха баркал авлар Россѣ Паччахьалкхенна, иштта оагІув хьаллацарах.

«Берригача бахархош-та ЖКХ оагІонца дувзаден-нараш боагІача боараме тоаде гІерташ кьахьег оаха тахан цьхана. Иштта цьхана дІахьоча балхо цу оагІонца дувзаденнараш дикка метта-доаладергда, аьнна, хет мех-карча берригача бахархош-та», - белгалдир Мехкадас.

Запорожски, Курски областашкара бераш кхаьчад вай мехка

Аькхенаькъан Марем

Запорожски, Курски областаш-кара бераш кхаьчад вай респу-блике. Ахкан салоІаш йола ха дІаяхьа. Запорожски областѣ-ра кхаьчараш 40 бер да, Курски областѣра - 45, иштта бераш-та хьалхаваьнна вѣна 9 саг ва боккхагІчарѣх.

«Аьрзи» оалача лагѣре салоІаш хургда бераш. Укх бетта 19-ча денгара хьатІабоагІача бетта 8-ча денга кхаччалца кхоалагІа смена хургьа цига. Лагѣре хьалкхаччал-ца бераш чудагІача 5 автобуса уллув ГИБДД болхлой хилар, цар кхерамзлен хьал лорадеш.

Белгалде деза, из смена вай мехкадас Келаматанаь-къан Махьмуд-Іаьлас тІадила вІашагІѣелла йолга; Курски, За-порожски областашкарча цу оагІонцарча моттигашта бувза-ме баьнна. Лагѣре берашка хье-жаш дукха хІама да: царна йов-заргьа вай кьаман культура, ис-тори. Из гІулакх боагІача боара-ме дІадахьара тІехьа дакьа лоа-цаш ба «Хьалхарчар болама» до-акьашхой, иштта кхьйола мотти-гаш а.

«Тахан могаш дола гІо лоатта-деш, оагІув хьаллоацаш Токмак-ски кхален хьал тоадѣча дакьа лоац вай, бахархошта новкьостал лоаттаду, дицдац, хала дѣнош токхаш дола бераш», - аьлар Мех-кадас.

Базара юхѣра моттиг тоаеш боахк Шолжа-Шахьаре

Коазой Мадина

Шолжа-Шахьарѣрча Вы-гонни оалача урам тІа ба-зара юхѣра моттиг тоаеш болх дІаболабаьб. Из хоам «Сердалога» бир ша-хьѣра мѣре зарбан болх лѣлабераша.

Таханарча дийнахьа догІан хиш дІаухаргдолча турбаш-та лаьрхІа ор доаккхаш боахк болхлой. ХІамаш йоккаш йола моттигаш, тховнаш хув-цаш, тІѣра куц эргадоаккхаш, тоаѣргьа. Иштта цига Іобилла лѣрхІ 160 метрага кхоачаш, 2 метр шорал дола гІашлой никь, 64 моттиг йолаш ма-шинашта лаьрхІа доазув а кьоастаѣргда цига.

«Уж ѣеррига балхаш ба-зара доал дѣча наха адми-нистраѣе хьалхадаьккха дѣш да. Дала аьннаѣале, ахкан тІѣхьара бутт чаккбалале, ийстебаьнна хургба болх», - дийцар тха газѣтага.

4

НАЪХА ХЪАШТАШ

Вежарий-Юртарча Братски оалача урам тIа асфальт Iобиллар

Коазой Мадина

МагIалбика кхале чуйоагIаш йолча Вежарий-Юртарча Братски оалача урам тIа 560 метрага кхоачаш асфальт Iобиллар. Иштта цунца цхъана меттадоаладир Сийлахь-боккхача Даьмехка тIема оттадаьча сийленга гонахъара доазув а.

Белгалде деза, уж бал-хаш бахархоша дехар даь, юртарча администрацеший низаца дIадихьалга. «Наьха хъашташ теркалдеш, цар дехараш кхоачашде хьожаш, хила деза вай. Бахархошца бувзам лелабаро эггара хьалхарча оагIонца тоае еза моттигаш малагIаш я хьагойт», - аьлар кхален кулгал деча Кьоастой Iаддал-Хьамида.

Наьсаре болх беш ба, гонахъара доазонаш тоадеш

Коазой Мадина

Наьсарен администраце дIахьош болча балха чудоагIаш да, мах беча моттигашка шоай доалахъара болх дIахьош болча

наха гонахъара доазонаш лостам болаш лоаттадар, цунца дувзаденна МутаIаланаькъан, Московски, Базорканаькъан урамашка, центральни базара даькъ тIа лостам бир.

Доал деча даькъ тIа зарбан болх лелабераша яхачох, укх деношка цу тайпара болх дIахьу «Ковчег» ТЦ доазон тIа. Цига буллаш латт асфальта никь. «Цунца цхъана шахъа-

ра администраце, Центральни администраце доакьош тIа болх дIаболабаьб, хьалтеха йоахка шахъара куцсибат ийрчадоаккхаш йола рекламаш Iойоахаш», - аьлар хоамо.

Наькъ тIара саг

«Кхерамзлен хьал тоадар» яха болам ба мехка дIахьош

Султиганаькъан Йоакъап

Вахара хьал тоадарах йолча къаман проектагIолла, «Кхерамзлен хьал тоадар» яха вахара оагIонцара болам боаржабарах дувцаш кхетаче дIайихьар Магасе, укх бетта 23-ча дийнахъа. Цун хьалха эттар Россе МВД Госавтоинспекци я, хIаьта керттера декхар - нах дехьабувлаш йола моттигаш тешаме, кхерам боацаш хилийтар. Шин оагIонца дIахьоргба из болам.

Вай мехка лоархIаме йолча цу кхетаче даькъа лоацаш хилар республикерча Паччахьалкхен кулгалхочун гIонча вола Антонов Анатоле Игорьь, республикерча Россе МВД Госавтоинспекце кулгалхола Пасечни Геннаде Алексей, унахцIенон гIулакхех йолча министерствон хьалха латта Iалбаканаькъан Iаддал-Мажита Зара, Iарчакханаькъан Аслана Ахмад - мехкарча машина наькъий гIулакхех йолча министерствон кулгалхочун декхараш кхоачашдер, Угурчанакъан Башира ПаьтIамат - мехкарча дешареи Iилмани гIулакхех йолча министерствон кулгалхочун декхараш кхоачашдер, Кочелаев Марка Анатолий - «Вахара кампани «КХЕРАМЗЛЕ ЙОАРЖАЯР» яхача проекта эксперт.

Цу темах лаьца шоашта хетар аьлар цар, шоаш болх беча моттигех дийцар, журналистий хаттарашта жоп делар. Хьоахадир гIаш леларашта юкъе хулаш дола хатараш лаьгIдарах, къаьстта теркаме лаьцар бераш, кагирхой юкъе болаш хулаш долча хатарий гIулакх. ДIа-хъа къамаьл деш, гулбеннача хьакимаша белгалдир, цу оагIонца пайдане хургдараш юкъедаха дезилга, наькъал дехьабувлараш хатарех лорабара тIехъа къахьеге дезилга. Из хIама тоадеш дIахьоча балха юкъе даькъа лоацаш я республикера еррига моттигаш, царех хIара оагIон ший декхараш да, лаьрхIар кхоачашдара тIехъа. Гулбеннараша теркалдир массанена кьувлаш дар - машинаш сов сиха, фийла боацаш хехкар. Машинашца леларашта юкъе тахан дукха ба иштта сихабараш. Кхоачамбоацарех да тахан лоравеш дола тIехкар дIацатохар, бера лаьрхIа машина чу къаьстта гIанд целеладар, иштта кхьдараш а. Цу оагIонцара хьал чоалхане латтилга хьагойт укх хIамо - 2025-ча шера вай мехка 122 аварии хиннай, 20 сага вахар хаьдад цу хатарашта юкъе. 29 хатар бераш юкъе долаш хиннад, цхъан бера вахар хаьдад. ХIара таьрахъа тIехъа дуккхача наьха дог дохар, гIайгIа, бала, белхам латт. Из дицде йиш яц

вай цIаккха а! Хатар хиннача лораш тIакхачара оагIув теркаме лаьцача, уж сиха боагIа ишттача моттиге. Массакхана белгалдеш хьадоагIа, лораш хьатIакхачалца лозабаь нах тIакIалтIа ма баха, дIа-хъа ма бехка; вига ца везача дарбанче лозаваьр Iочу ма кхувла, яхаш. Цу гIулакхо кхы а чIоагIагIа чоалхане дерзяду лозаваьча сага хьал. Лозабьарашта нийса гIо де ховчо, хатар хиннача моттиге сихха из хьаде деза, тIаккха лораш хьатIакхачарга хьежа веза. Тахан мехкарча дешара моттигашка берашта, кагирхошта хьалхадхоах цу оагIонца дувзаденнараш. 50 берий бешамашка уж хIамаш хьалхадхоахаш болх дIакхухьаш ба ГАИ инспектораш. ХIаьта эггара чIоагIагIа из болх дIакхухьа безараш цIагIара даьй, ноаной ба. Дас, нанас; цIагIара ара мел боалача хана; дIадувца деза берашка наькъашка лораде дезараш, фийла хила дезилга. Геттара кьувларех да тахан, интернетта гIолла хьахьокхаш дола хIама - бе-башха доацараша йоаха, наькъашкара бокьонаш лора ца еш машинаш хехкаш йола роликаш. Вай кагирхой лорабе беза цу хIамах! Из Iовдала, во, сага юхь йоаеш гIулакх долга хьалхадха деза кьонабарашта. Теркаме лаца деза, ара боад эттача хана,

гIаш воагIар дикагIа зувргволаш, цхъа моллагIа сийрда, кьегаш йола хIама йоалла барзкъа леладе дезилга. Баьдеча хана хинна хатар геттара чоалхане хул. Иштта тоаде дезарех да велосипедаш, самокаташ хехкаш леларашцара хьал. Тахан вай шахъарашка кIезига лелац царца, цу оагIонцара кхоачамбоацараш а вайна гуш да. Наькъашкара бокьонаш лорае сагота боацарашта биззача боараме гIоддетта деза. Россе 40 моттиге дIахьоргба вахара оагIонцара болам. Тайп-тайпара тоабаш хургья цу юкъе: бераш, студенташ, иштта боккхийбараш. Нах цу хIаман тIахьехаш, кхетаченаш дIакхухьаргья

цар тайп-тайпарча моттигашка. Геттара яьржа йола СМИ юкъелоацаш, дIакхухьа беза болх, пайдане хургболаш. Вайх хIаравар а гIаш леларашта юкъе ва, из дагалоттадеш, лоралуш, фийла, наькъашкара бокьонаш теркалъеш, сабаре хила деза вай дерригаш. ХIаранена дагабоха беза ший цIагIара нах: да, нана, бераш. Тахан дIаболабеш болча балхо пайда бергболах тийша долаш, боагIаца боараме дIадахъа деза вай деррига. Машинашца лелар, гIаш лелар кхерам боацаш хила деза, хIаьта цу оагIонцара хьал тоаде дезараш вай воаш да. ХIаман хьисап долаш хила деза вай!

ЕГЭ дІалу керттера хай цох хьахиннари

Аькхенаькъан Марем

Укх шера вай мехка ЕГЭ дІаеннараш 3,5 эзар дешархо ва. Цхьацца гІалаташ бахьан долаш, юкьера дІабаьхараш – 61 саг, дІадахача шера хинна-рел 96 саг кІезигагІа. Иштта ханал хьалха экзаменаш дІакьовлаш дола хьал а дикка лохагІа да укх шера. Из хоам «Сердалога» бир мехкадаь зарбан болх лелабераша.

ЕГЭ дІааялара болх боагІаца боараме дІагІоргболаш, кьахьегаш хиннаб мехка тов бетта денз. Ишколай кулгал-хошца, хьехархошца кхетаченаш дІакхухьаш, дешара программашка хьожаш, дешархошта психологически оагІонцара гІо лоаттадеш болх баьб мехка. Экзаменатораш кийчбеш а дикка кьахьийгар – 1400 совгІа хьехархо дешаш хилар ИПК. Экзаменашта беш бола тІахьожам а дикка чІоагІбир. Федеральни оагІонцара 80 болхло вар экзаменаш дІалуча моттигашка, иштта 22 саг – берий даьшта, ноаношта юкьера.

«Технически оагІонцара Іилмаш харжара болх тоалуш латтилга гуш да тахан. 100 баллага кхоачаш экзаменаш дІаеннай вай бархІ бера», – белгалдир мехкадас Келаматанькъан Махьмуд-Іаьлас. Геттара гІадвугаш да укх шера вай бераша 252 дошо, 133 дото майдилгаш йоахаш дешар чакхдакхар а.

«ЕГЭ дІачуялара болх теркалбича гуш да, уж майдилгаш йоагІаш енилга. Вай массене котало я из! Вай беррига дешархой даькъалабуьц аз, шоашка товш йола, пайдане хургйола балха говзал хоржаш дІахьолба цар шоаш дІахо хьоргбола никь!» – аьлар вай Мехкадас.

Республикерча 252 дешархоcho дошо майдилгаш яьхар

Аькхенаькъан Марем

Вай мехкарча 252 дешархоcho ишкол чакхьаьккхар укх шера, дошо майдилгаш йоахаш, 133 сага дото майдилгаш елар. Кердача вахара наькъ тІа гІа боаккхаш бола кагирхой даькъалабуьцаш, мехкадас Келаматанькъан Махьмуд-Іаьлас теркалдир, майдилгаша цар дешарцара безам, кьахьегаш ловш хилар белгалделга.

«БоагІаца боараме шоаш дІахьокхаш, чакхдаьккхар цар дешар. Дог тийша ва со, иштта кьахьегаш ловчарга хьешаш кхы а дукка толамаш да, хІаьта из хІара моттиг вай республика дІахьокхаш хургья», – аьлар Мехкадас.

Доккха баркал кхайкадир мехка кулгалхоcho берий даьшта, ноаношта цар оагІув хьаллоацаш, дешарцара безам цар дегашка чІоагІбеш лаьтгача, иштта кьахьегаш хиннача хьешархошта.

Мехкадас белгалдир, лакхача толамашка кхачар таханарча дийнахьа федеральни оагІоно вай мехка лоаттадеча новкьосталга гІолла долга: хьалъеш латт керда, паргІата ишколаш; тишъеннараш, боккха болх дІахьош, тоаеш латт.

«Кхоанарча вахарга майрра хьажа аьттув ба вай тахан, из бахьан долаш. ГІалгІай мехкара хІара бер паргІата, хоза, боагІаца боараме деррига тоадаь, Іалашдаь латтача ишколе дешаш хургда», – тІатехар вай Мехкадас.

адаь, Іалашдаь латтача ишколе дешаш хургда», – тІатехар вай Мехкадас.

Наьсарен кхале дийцар, даьша-ноаноша шоай декхараш кхоачашдеш цахиларах

Коазой Мадина

Наьсарен кхален администраце аргІанара кхетаче хилар кхувшбоагІарий гІулакхах йолча комиссе, цига бокьонаш телхаеш хиларца дувзаденна хаттараш санна, дийцар кхы кІезигагІа лоархІаме доаца дош.

Из дар даьша-ноаноша шоай бокьонаш кхоачашъеш цахиларца дувзаденнар.

Комиссе доакъашхой хьешар 20 административни гІулакхага, уж даьшца-ноаношца доагІаш а цар бехках хулаш а дар.

Хоам бу, цхьацца йолча моттигашка хьалхадоккхаш а, иштта административни бехктокхаме озаш а дар цу юкье дийцараш, цунга хьешжа 500 сома гІод а тохаш.

Керттера терко тІаяхийтар РФ Кодекса (КоАП) 5.35 статьяна чудагІаца хаттараша,

административни бокьонаш телхаярца дувзаденна уж хиларах. ЦотІахьех дай-ноаной, иштта кхыболча закон леладеча даькъ тІара викалаш шоай декхараш кхоачашдара, кхувшбоагІарашта кхетам балара», – аьлар доал деча даькъ тІа.

Автомобиль дІаяьккхар, малара тІера волча водителгара

Султиганаькъан Йоакъап

Корта бохабу малар менна волча мехка столицан вахархочунгара, ГІалгІай Республикан Магаса кхален суда соцамах, паччахьалкхенна болча пайданна дІачугІоргйолаш, автомобиль дІаяьккхар, яхаш, дийцар «Сердало» газетага республикан Прокуратуре.

«Уголовни гІулакх техкад 26 шу даьннача моттигерча вахархочун Шоанай Н. духьала. Из бехке ву РФ УК 1 д. 264.1 ст. (корта бохабу малар менна а волаш, автомобиль лелаеш хиларах, хьалхагІа а из бахьан долаш лаьца хиннав из)», - аьлар бокьонаш лораераша.

Хоам бу, карарча шера Іай, Магасе из саг, корта бохабу малар менна а волаш, машинаца воагІаш соцаваь хиларах. Из доацаш а, хьалхагІа цу тайпара цо законаш телхадеш хиларах из бехктокхаме эзав.

Наькъа полице болхлоша из Іоваьккхар машина тІара, деррига гІулакх дІа а лаьрхІа, ший соцам бир Іаьдало.

Бокьо телхаяьчоа 300 сахьата Іаьдала болх бе безаш бехк бир, цул совгІа 2 шера машин лелае бокьо а луц цунна, иштта паччахьалкхенна болча пайданна дІаеннай цун хинна автомобиль.

ВІашагІхеттача переноска оалача тока саьргех цІи яьлар Илдарха-ГІалий тІа

Коазой Мадина

Илдарха-ГІалий тІарча цІен пхелагІча гІата тІарча квартире цІи яьнна хатар хилар. Бахьан - токаца бувзам беш дола саьргаш вІашагІхоттар. Из хоам «Сердалога» бир республикерча МЧС болхлоша.

Наха шоаш вІашагІдехкача саьргашта дІатІахеттад кхыдараш, цар сийгех яьннай цІи». Квартирера хІамаш яьгай, бакьда, сов сиха оарцагІбаьхкача МЧС болхлой, Даьла кьахетамца, аьттув баьннаб, 30 квадрата тІа кхаьчача хана, цІи соцае», - дийцар тха газетага цу моттигера.

Ханал хьалха баьлар, «Наьсаре-Терек-Долакха-Юрт» яха никъ цІенхаштта тоабу болх

Аькхенаькъан Марем

ГІалгІайче ханал хьалха йистебаьккхар «Наьсаре-Терек-Долакха-Юрт» никъ цІенхаштта тоабара болх. 9,5 км бІаьха никъ хиларах, МагІалбика кхаленца, Наьсаренца ТІой-Юрт, Долакха-Юрт ювзалуш хул.

Дукха ха яр из никъ тоабе безаш бола, яхаш, дийцар ГІалгІай Республикан Кулгалхочун, Паччахьалкхен зарбан болх лелабераша. ХьалхагІа, мехка кулгалхо Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьла ваха хилар Наьсарен кхале, цига дийцар наькъа хьалаш. Цо белгалдир, дикал

йола никъ - из ГІалгІайчен бахархой дика вахара хьалаш хилара тешал хилар. «Наьсарен кхале, эггара дукхагІа нах бахаш йола моттиг хиларга хьежжа, из хаттар геттара ира латт. Карарча шера оаха лаьрхІад 60 км никъ тоабе», - аьлар республикан кулгалхочо.

Белгалду, «ГІалгІай Республикан автомобильни наькъаш тоадар дерІадоаладара» йолча паччахьалкхен программа чудоагІаш, лаьрхІад 28 км гаргга долча мехкарча наькъаш тІа из болх дІабахьа.

Заьзгакъонгий-Юртара Центральни оала урам тоабир болхлоша

Аькхенаькъан Марем

Центральни оала урам тоабеш бола болх чакхбаьлар Заьзгакъонгий-Юрта укх деношка. Эггара хьалхарча оагІонца тоае еза моттигаш кьоастаеш дІакхухьача хоржамашта юкье нийсбелар из урам 2024-ча шера. Укх шерарча бекарга

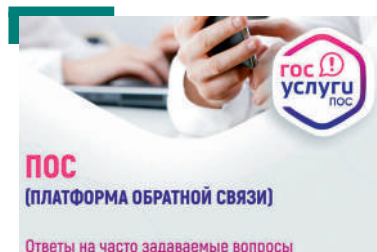
бетта дІаболабир болх.

Кьаьстта из урам тоабар чІоагІа лоархІаме дар бахархошта, хІана аьлча берий беша, ишкола, амбулаторена, ФОКа тІабодаш ба из никъ. Бахархой дуккхаза леткьабар; цига асфальт бац, лампаш йоацаш, баьде хул, яхаш.

«Цхьан километрага кхоачаш бола никъ хозача куца тІа боалабир. Лампаш егІа, керда тока оагІув чуйилла, тоадир урама хьал», - белгалдир вай Мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьлас.

Кьаман проектага гІолла, хІанз из 16-гІа урам меттабоалабаьб МагІалбика кхален до-

азон тІа. Укх шера дІадихьача хоржамашта юкье котбаьлар Лохерча Ачалкхера Кооперативни оала урам. Вежарий-Юртарча Братски оалача урамал 4 эзар совгІа сага дукхагІа хоржам беш, лакхедаьлар цун гІулакх. ТІадоагІача шера асфальт Іубилла, лампаш егІа тоабергба урам, Даьла кьахетамца.

Коазой Мадина

Наьха, Ёаьдала вика-
лий бувзам шоайла
дикагIа а кьайле йоа-
цаш а хургболаш «Го-
суслуги. Кхоачашду
цхьана» яхача май-
дан тIа хьайийллай
лаьрххIа йола сайт.
Цох дийцар «Сердало»
газетага Магаса адми-
нистраце зарбан болх
лелабераша.

«Из сайт хинна Іац
<https://clck.ru/3NA5Zh>,
из да ма дарра дола
Іаьдала викалашца деш
дола къамаъл, цига хІара
сага таро я шийна хетар
язде, лоткъам бе, цу тІа
ший сурт дита, хоржа-
машка дакъа лаца, респу-
блика дегІаяра моллагІа
хаттарашта жоп дала, на-
хацара къамаъл яха эфир
йолча хана, цига дакъа
лаца.

Тхона, Таьдала вика-
лашта, юкъярча балха-
ца бувзабеннарашта - из
дика таро я, нах хьахо-
заш хиларах, цар хатта-
раш коачашде йиш хи-
ларах», - аьлар доал деча
дакъ тIа.

Гизданаъкъан Ахьмад

Кердача Редантерча культуран ɟаgɟа ɟайихьача кхетаче, дийцар низ барах, терроризм яхача зуламах. Кхувиш латтарашта цу воча ɟулакхех мишта лорабала беза ховргдолаш, ɟахьош яр кхетаче.

«Терроризм тахан эггара
доккхагIа, бIегахIа дола во да
дүнөн тIа. Цхьаккха бехк боа-

пача наьха вахар хоададарал
совгIа, адама юкье кхерам бо
аржабеш, хIама кегадеш дола
во да из. Кхетаче дийцар цунна
духьала к'овсам лоаттабарах,
хIара саг цу доккхача зула-
ма гаьна хилар мел лоархIаме
да», - яхаш, хоам бу «Сердало-
га» культуран цIен кулгал деча
Хоаной Марета.

Геттара доаржадеш дий-
цар берашта царца дувзаден-
нарех. Кхетаче дIахьoш хин-

нача Мамилганаыкъян Маргаритас дунен тIа цу блехача наха доаржадаыча хатарех, цу юкье вахар хьдарех, лозабарех дийцар бешашта. Иштта бешашта хьалхдааыкхар, фуй ца ховш йола хIама, цхьа тешаме ца хета тIормиг зийча, Iалаьмате чехка боккхийчарга, Iаьдалга хоам бе безилга, цу юхе дIатIааха йиш йоацилга.

Иштта йолча кхетаченаша

берашта юкѣ боккха пайда
боаржабу, цу оагӀонцара кхе-
там лакхбу. Вай дерригаш
цхъана долаш, лораде дезаш
хӀамаш да уж, массахана хьал-
хадаха деза вай кхувш лат-
тача тӀехьенна интернета
оагӀонашка гӀолла из зулам
доаржадерех лорабала безил-
га, моллагӀа цу тайпара хӀама
зийча лаьдлагӀа дӀаала дезил-
га, шоаш Ӏехабайта, тувлбайта
ийш йоацилга.

Коазой Мадина

Тйой-Юртарча Оздой
цІерагІча урам тІарча
цІенах цІи янна хатар
хилар. Из хоам «Серда-
лога» бир Россє МЧС ГУ
зарбан болх лелабераша.

257 кв. м лоацаш яър-
жар Цѝи. Даъла къахетамца,
сага хІама ца деш, дІадаълар
из гІулакх. Цѝи ялара ба-
хъанаш тохкаш ба МЧС къа-
хъегамхой. Цѝи йоача
орцагІаънна хилар МЧС 9
болху, къаъ машина.

Гаьгенаькъан Мартина

Санкт-Петербургачара бுவ-
зам чоагӀбергба вай мехкар-
ча туризмах йолча комите-
то. Цу оагӀонца дувзаденна-
рех дувцаш, кхетаче йир вай
мехкарча туризмах йолча ко-

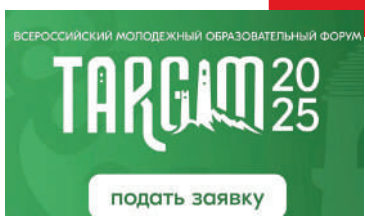
митета хълхла латтача Цхьурой Мухьмада, Гинбухерча-Малхбоален федерални моттига ПалгIайчен мас-сазара викал волча Овшанакъян Муслима, Санкт-Петербургерча «Бераш-Спорт» яхача ганза кулгал деча Кол-

паков Алексейс.

«Дукха ца говш, Санкт-Петербург-ГалГайче яхача туристически наькъашка гюлла гобаккха, «Тарамхи» яхача санаторе дарба дар влштГехьадаккха лаьрха ба хьакимаш. Шин мот-

тига юкърча туризмаца дувза-
деннараш дикка ч'loаг'деш болх
д'лабахъ лерх' цар», - йоах тхо-
гарча хоамо.

Кхетаче йистейоалаш, Цхьурой Мухьмада, Колпаков Алексей соцам бир, цу оагӀонца дикка къахьега.

«Таргам» яха кагирхой кхетаче діахьоргья вай мехка

Аькхенаькъан Марем

Маьцхали бетта 1-ча денгара 5-ча денга кхаччалца, вай мехка хургйолча «Таргам – 2025» яхача Ерригача Росссе кагирхой дешара XVII-ча кхетаче гуллургба боккхача мехкара кагирхой. Росссе 54 моттигера 160 доакъашхо ва цига тІавоагІаргвараш. Царна юкъе хургба юкъарча балха тІа хьинардараш, бизнесменаш, студенташ, IT-говзанчаш, гІо деш лелараш.

«ЧІоагІа тоам беш да, вай мехкара кагирхой Росссе юкъарча кхетаченашка дакъа лo-ацаш хилар, иштта дика хеташ тІаэц вай мехка хьаьший а. Уж цецбаха а, царга діахьокха а вайга шортта да, хІаьта пайданедараш діа-хьа эцар а дика гІулакх да», - белгалдир вай мехкадас Келаматанакъан Махьмуд-Іаьлас.

Мехкадаь зарбан болх лелабераша белгалдечох, укх шерарча кхетаче дакъа лаца ловш дехар чуденнараш 900 саг ва, діадахача шера хинначул 100 саг дукхагІа. Яхьашка гІолла болх діабихьа хьаьхьараш 160 саг ва, царна юкъера ахаш вай мехкахой болаш. «Таргам – 2025» яхача кхетаче керда дешара оагІув бовзийтаргба эггара керттердараш юкъелоацаш: технологеш, туризм, бизнес, Даьхенцара безам чІоагІбар. Цун программа духха хІама чулоацаш хургья: гІалашта юхера лекцеш, Маьтлоам тІа бовлар, гІаш лоаман моттигашка лелар. Иштта доакъашхой аьттув хургба Магасерча таьрахьашца дувзаденаших йолча Академе деша, МЧС колледжо діахьоча кхетаченашка дакъа лаца. Дешара программаел совгІа, культуран оагІонца, салоІамца дувзаденаших юкъелаьцад цига: кхетама хьал гойташ дола ловзараш, спортацара яхьаш, экскурсеш, кхоллама оагІонцара яхьаш.

Кхетаче чакхйоалача хана, кагирхоша гойтаргья моттигерча а федеральни а оагІонашка гІолла йоаржае йиш йола шоай проекташ. Грантех латтача яхьашка котбаьннараша 500 эзар сом ахча эцаргда, ганза беррига кхоачам - 4 млн сом рузкъа.

«Докъашхошта дагалаттар кхоачашдара тІехьа дика моттиг хургья цу вІашагІхетарах. БоагІача боараме шоай болх діабихьа, вІаший бовза, пайдане хургдараш діа-хьа эца аьттув хилба кагирхой», - аьлар вай Мехкадас.

ТІехьа тІабоагІачар уйла еш хилча Ноахалий бувзамах лаьца

Іарчакханаькъан Сали

Вай къаман эггара хозагІа йолча оамалех цаІ я аьнна хет сона, боккхагІар тІехьа тІабоагІача кигирхой уйла еш хилар, цар вахар аттача даккхар духьа, царна цхьацца тІехьале юташ хилар. Из хиннад ширача заман чухьа а из хьакхаьчад тахан вай деношка а. МалагІа тІехьале юташ хиннай ширача хана вай къаман наха тІехьа тІакхувш болча кагехбарашта? Эггара йоккхагІа йола тІехьале хиннай цар йотташ хинна гІалаш. Уж хозахета а атта долаш а еш хиннаяц, хьалхарча даькъе уж еш хиннай, шоай дезал лорабар духьа. Вешта аьлча, лоамарочун ловш хиннадац гІаьрхошка воІ е йоІ есаралла дигийта, діа а дигийта чулоаттадайта, бІаьхийча нахага бокхийта е цу наькъаца маьра бахийта.

Цудухьа, хала дале а, уж лорабар духьа хьалгьеш хиннай тахан царех цхьаяраш ягІаш йола нах баьха а тІемаш даь а гІалаш. Уж еш хиннаецаре, таханара гІалгІай къам, хІанз долча тайпара сий долаш, хургдарий а хац вайна. Дукха ма хиннабий уж цу лоамашкара цІенбаь діабиха безам болаш тІаухаш бола моастагІий. Из довза дукха гаьна ваха а везац, Малсаганаькъан Дошлакьий «Іарамхи» яха поэма Іоеша мара. Иштта лоамарой гІалаша мишта лорабаьб дика хьагойтад филологически Іилмай доктор, профессора, йоазонхочо Дахкилганаькъан ІбрахІима а ший «Куке денал», «Фоти» яхача дувцараш тІа, кхьдолча йоазош тІа.

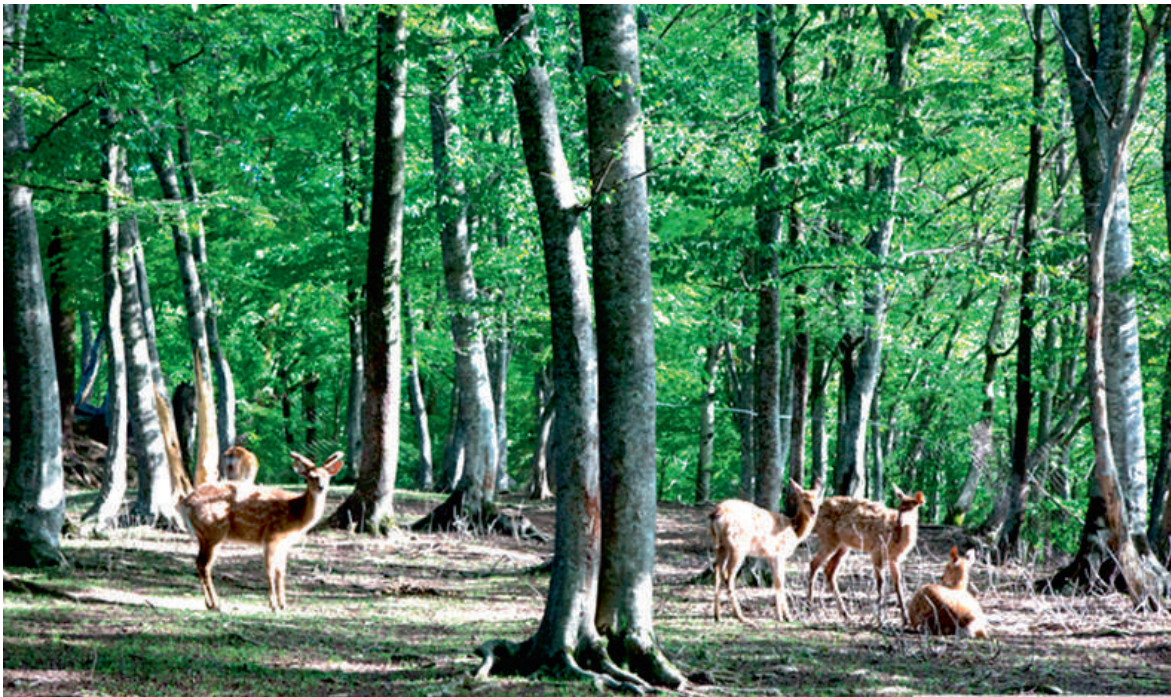
Уж гІалаш еча хана, вай ширача даьшта дагадаьллад массехк хІама: къам дебаш хилар, кІезиг ца луш; из чІоагІа хилар, тІабоагІача кхерама духьала; тІадоагІача ноахалашта зІамига паччахьалкхе кхоллар. Ший тайпара ширача заман культура а архитектура а йолаш, зІамига паччахьалкхе хиннай Кхаь Кхале. Цунна чуйоагІаш хиннай цу заман чухьа эггара низ болашагІа хинна кхо шахьар: Хамхе, ТІаргам, Аьга-Кхале. ХІаьта лоаман ГІалгІайче духхьал уж кхо шахьар хинна а Іийнаяц, иштта Цихеза, ший культура а истори а долаш хиннай Цхьорой-Шахьар, итташ йола гІалаш ягІа юрташ, ердаш, селингах, малхара кашамаш а Іемараш а. Цу шеддолча хІамо дика тешал ду, вай хьалха діабихача даьша шоай тІехьенна паччахьалкхе хьакхелла хинна хилара, уж діахо а

дунен кхьича халкъашта нийса бахаргболаш а дегІаухаргболаш а. Цудухьа аьлар Росссе кинематографистий Союза кулгалхочун заместителя Лаврентьев Клима, фу 100 шу дизад ях оаш, ГІалгІайчен паччахьалкхе хьахинна, діахьажал діа лоамашка ягІача гІалашка, гІалгІай паччахьалкхе йолаш хиннай Российски паччахьалкхе а хьахилале денз. Цох ца теша бахьан а дац.

Таханарча вай заман ноахалашта а накъайоалаш ягІа лоамашкара уж гІалаш. Цига каст-каста ухача наха дувцаш хоз сона; лоамашка дайя дукха адам хул, яхаш. Таханара уж нах хургбацар, нагахьа санна ширача заман гІалгІаша уж лорабар духьа вайна гуш йола гІалаш хьалгьаьецаре. Вешта аьлча, массехк бІаь шу хьалха цар даь дика тахан вайга кхаьчад, истори а хинна из кхоачаргда вайна тІехьа тІадоагІача

дуккхача ноахалашка а.

Вай къам хьалха, дунен кхьича къамашта юкъе, доккха а геттара низ болаш а хиннадац. Из кхетадеш хиннад тхьоврча вай наха, цудухьа къам низ болаш хулийтаргдола никъ лехаш хиннаб цар. Сенна? Юха а шоай тІехье, мохк, къам дагадааллаш. Цудухьа лаьрхІад 250 шу хьалха шоай лоамагІа лоамароша эрсий мехкахх дакхета. ВІалла шеко йоацаш, цу моттиго дуккха аьттонаш кхеллад зІамигача гІалгІай къаманна. Цун таро хиннай эрсий паччахьа ткъама кІалха майрагІа а тешамерІа а даха; дешара оагІонца толамаш даха, культура діайовзийта, денал а хьаькъал а долча наьха цІераш гІорьяха. Из деций тІехьа тІакхувш хиннача ноахалий уйла еш хиннилга? ВІалла гІалгІай йоазув хьакхолла-ле йолаш хиннай эрсий дунен

КЪАМАН ІАДАТАШ

9

дешар деша ишкол, дунен а дин а дешар дийша, каьхата мотт, илмаш довзаш хиннаб этнограф Іоахарганаькъан ЧхьагІ, Іоахарганаькъан Хьажбикар, цар тайпан воша, революционер Салида Гапур, Далганаькъан Аьдалгири, вай цихеза хинна паччахьа инаралаш а эсараш а. Из деррига беркат хьадаьнна хиннад эрсий къаманца оагІув билларах а, тІехьа тІайоагІача тІехьен боккхагІчар йоакхо еш хинна хиларах а. Цу хана, гаьнна мехкал ара хьа дІа а кхувлаш, дешийташ хиннад гІалгІаша шоай берашка. Масала, Ставрополе гимназе дийшад Іоахарганаькъан ЧхьагІа, Благовещенске деша ваьгІав Малсаганаькъан Зоврбик, Воронежерча тІема училище дийшад Малсаганаькъан Оарцхос, иштта кхы дІахо а. Из Іадат хьадоагІаш да тахан а вай къаман юкье. Шоай тІехьенга дикагІа дола дешараш дешийтар духьа, уж Питере, Москве, Свердловске, кхыча итташ йолча шахьарашка деша ухийт даьша, тІехьагІа шоашта а, наха а, къаманна а наькабарг ма бий ераш, яхаш. Укхаз дагавох сона (Дала къахетам болба цох) телевидене звукорежисёр хинна Къоастой ХьажІумар. Ший вилий бераш ийце (кІаьнк-ийиг), сахилале «Интеллект» яхача ишколе дІадига водаш хулар из. Цо оалар цу тайпара дешаш, дешийтача къаманна наькабарг ма бий ераш, аьле.

МоллагІа хьадаь дика хІама, къаман тІехьаленна ду, из Іодуж хургдолча ноахалашка кхачар духьа. Вай къаман хиннаб ширача заман чухьа денз кулгаговзал йолаш бола нах. Цар кхоллаш хиннай дахчан, топпара пхьегІаш; тхаш хьаеш хиннай ферташ, истингаш; герзаш деш а Іаькъаш еш а пхьараш хиннаб. Лоамарой кхалнаьха а маІача наьха а барзкъа мел хоза кхеллад! Кхыметтел кашамашка дагІа чурташ, цхьа маІан долаш, хозал кхолла ховш хьадеш хиннад вай къамах болча наха. Цкъа Аьлтій-Юртарча кашамашка нийсвелар со, гаргарча наьха зерате ваха. Ширача заман чурташка хьажалайна, кашамашка гІолла чакхваьлар. Цига мара сона дайнадар цу тайпара чурташ. Цар тІа даь йоазош дІадайнадале а, цу кІалха дІавелла воаллар маІа саг хиннав е кхалсаг хиннай атта гуш дар. МаІача сага чурта тІа шалтан сурт дІладар, кхалнаьха чурта тІа – чокхеца наькх тІа доалладу дотув. Гаьнарча хана, кхерий тІа уж сурташ дехка дукха къахьега дезаш хиннад, аьнна, хет сона. Амма вай дай мекъа нах хиннабац, шоашта мел йовза, шоай мел йола кулгаговзал тІехьа тІабоагІарашта юташ хиннай цар. Цунна дола къаьгІа масал да аьнна хет сона, айса лакхе дийца чурташ. Иштта даьх йиса тІехьале, вай къаман вахар довзийташ я кхалнаьха кийнаш курахьарсаш, ахьар деш лелаяь калхьараш, хиш тІа лаьтта хин хьайраш, царех цаІ, хІанз а Буро кІалха латташ я мотташ а ва со, укх тІехьарча хана дІаьккхаеце. Цу мугІарера ма-

салаш кхы а доаладе йиш яр.

Замаш хувцалу, хІара хана ше-ший лехамаш, еза моттигаш, лораде а кхолла а дезаш хІамаш хул. ГІалгІай хьалха дІахача наха леладаьр гуш, лоархІаш, тІехьа тІакхувчар а цхьацца дика хІама дита йиш я зІамагІйолча тІехьенна. Масала, Іомаде йиш я ширача ханара пхьоал. Тахан гІалгІай кагийча наха, мехкарашта юкье ба вай даьша хьадеш хинна герзаш кхолла, ноаноша деш хинна кІувсаш-истингаш деш бола мала нах, кхалнах. Из духхьал кулгаговзал хинна Іац, из къаман культура лораяр, из дІахо а лораергьарашка дІаялар да. Цудухьа тахан вай музейшка да цу наха кхелла тамашийна хоза балхаш, вай къаман викалаш меттел, цецбувлаш, тамашийна хеташ хьеж царга тайп-тайпарча къамех бола викалаш. Къаьстта а дика хет уж говзалаш къоначарга дІалуш, цар говзанча хьехамаш чакхдоахаш хилар. Кхыметтел со а Іомаваьв из ховча наха тхаш ферта хьае. Ма хозне я-кх лоамарой ферта, ма дукхача наьха са дІохадаь а догІах кІалхарваьха а гІирс ба!

Тахан дуккха кхы маьхаленаш я лорае езаш а тІехьа тІабоагІарашка дІаяла езаш а. Царех да вай тамашийна Іалам, хий, цІена фо, хьунаш. ТІехье унахцІена хилийти безам бале, уж хІамаш къаьстта чІоагІа теркалде дезаш да вай деношка. Вай теркальяз цкъаза ахкан юкье, гурахьа е бІаьсти хий Іоухаш латта кІаллинг (кран), цхьа лоадам боаца хІама хет цох Іоухача массехк куб долча хих. Из-м шортта дар вайга, аьнна, хет. Бакъда дицде мегаргдац лаьттан чера хьалдоагІаш дола из а цкъа кхоачалургдоацаш, бух боацаш доацилга. Вай из дукхагІа лора мел ду, дукхагІа ноахалашта тоьаргда из, тІехьабоагІараш бицбе йиш яц укхазе. «Тхона теача хьа, цар-м хица тІо буабалара» яха уйла дагакхоабаш хуле, из эггара нийсагІа а тІехьено баркал аргдола а никъ бац. Арахьа чІоагІа кхом беш леладу хий. Москверча «Москва» яхача гостинице кулг-юхь дулаш воаллар со. Хий хьалкхорзача юкьа, кІаллинг дІа ца къовлаш, дикка хий Іододар. Из бІаргадайна эрсе тІакхийтар хий дІакъовла:

- Фу ду Іа? Дошо маьха ма дий из хий, - аьлар цо.

Иштта хила еза вай хицара уйла, кхы вІалла деце а, тІехьа тІабоагІараш дагабоакхаш, царна а хилда ер хий биззалца мала, яхаш.

Сурхо тІа Кен чу яхача моттиге ба тамашийна хоза хьаст. Лаьттан кІалхара хьалтІадувлаш да из хий. Хьалха каст-каста гора сона цига машинаш, ведараш ийца хи тІа болха кхалнах. ТІера кхоале яь, хоза тоабаь, турба елла, дІааха моттиг яь ба из тахан. Цунна гонахьа Іоха йиш йолаш гІандаш тегад, хий мала пхьегІа оттаяь. Из даьча наха боккха маьл хургба. Бакъда ден-бус цахадаш Іоухаш латтача цу хих кхы а дикагІа пайда эцаргбола хІама дагадехача, хьадича кхозза дукхагІа наькадаргдар из хий юртахошга а ара хьара тІаухача наха а. ХІанз цу юхе (100-200 метр) метр мара гаьна йоацаш хьаь, хІара ерача дийнахьа дукха адам гуллуш базар а я.

Иштта лораеш, къонача тІехьенга дІакхачийта еза вай Іалама хоза моттигаш, оакхарий, хьун хьайбаш. Со студент волаш а цул тІехьагІа а (80-ча шерашка) хьун гІулакх а цун бахархой викалий хьашташ а ийрчадаьхадар, уж лорадеш саг а вацар. Цу хана газ чуйилляцар кхаленашка, цудухьа хІара дийнахьа яхар санна хьокхаш, Іочукхухьаш яр цІера йоагае хьу, саьргий карташ хьае бІаринга саьргаш, и. кх. дІ. Хьун юкье дІачуваьлча, цу юкье баьллар кегар бар, хьалла-Іоа кайийтта, юкье гударгаш мара ца юташ дІакхихьа хулар хенаш. Уж тракторашца е говрашца текхадеш; машин етта гударгий хьисапе дІакхухьар. Цудухьа газ чуйиллалца йолча хана хьокхаш лаьтгача хьун гІулакх да велхарголаш дар. ХІанз ишттал хьу эшаш хІама дац вай мехка, из йоагаеш йола пешкаш а дагарье хала хургдац. Цудухьа хьуний хьал дикка тоаденнад укх тІехьарча 50 шера. Цу гІулакха дикка йоакхо еш ба вай хьакимаш а хьун болхлой а, йолаш йола хьу лораеш а керда эзараш гаьнаш дІайогІаш а. Из кхоана хьалкхувргдолча ноахала дола доккха совгІат да, аьнна, хет сона.

Аз лакхе хьоахадаьча шерашка хьун дийнатараш доадора, вІалла доацача гІулакха, чарахьал ду, яхаш. Аькхе баха-

чара сурташ даьхе, дийна уллача лийга йисте топаш бейоакхаш багІаш хулар интеллигенце мугІарера нах. Цох доаккхал а дора. 1976 шера дар из. Маьтлоама кІалха уллача ЖІайрахьарча интернате дар тхо, цхьа кІира доаккхаш дахаш, багахбувцам дІаязбе даха студенташ. Іуйрийна тхо сомадаьхар Маьтлоам тІа еттача топо. Тата шаьра Іочухозар. Сенна етташ я, аьнна, дІатехкача, акха устаргІа бІаргабайна хиннаб чарахьа. Из еций йоккха тамаш. Цу тайпарча моттигашкара дийнатараш вай Іалам, вахар, моттигаш хозьеш да; уж ма хулла дукхагІа дебийта деза. Цу шинех акха хІама малагІа да: топийтта саг е устаргІа? Из са новкъостал доацаш а, оаш оашош кхетатергда аьнна хет сона.

Лораде дезарех да фо а. Цхьаволча сага ала тарлу, къонача ноахалга кхоачаргдолаш из мишта лорадергда? Из де а дукха хала дац, безам хилча. Каст-каста гаьнаш дІайогІа еза шоай беша, коа, коаналарга. БІеха кІур беш йола машинаш кІезигагІа лелае еза, цар чІоагІа бІехду вай садоаха фо. Цхьайолча машина газ тоІайича, бокъонца СССР заман керогаз йоаг аргда Іа. Коа, беша кхо кІезигагІа доагаде деза, газ кІалъехкаш; вай наькъаш, пармак, сквераш хий тохаш, дом бужабеш, цІена лелае еза. Коара бІеха хиш урамашка Іоьахийта мегаргдац, цкъаза царех хьаухача хьажо мераІург йоаттаю. Кхы дукха да уж, фо цІена лоаттаду хІамаш. Къаьстта а укх тІехьарча хана, латкъаш хул юрташкара нах; нувхий гувнех цІераш ювл, юхерча юрташка кІур увтт, яхаш.

Кхы а дукха хІамаш да къонача, тІехьа тІакхувча ноахалашта пайда баргболча тайпара лора а даь, царга дІадала йиш йолаш: сомий бешамаш, аргІеш, цІена лоаттаду аьлеш, долха хиш, гувнаш, даьгІенаш, цонаш, наьха боахамашта а хишта а гонахьара доазонаш, нах шоаш чубаха цІенош, деррига дийца варгвац. Вешта аьлча, моллагІа во хІама дагадехача, тІехьа тІайоагІа къона тІехье дагайоха, цунна воча оагІорахьа Іаткъаш хургдийхьогІ аз ду хІама аьле уйла е, тІаккха вай воаш цецдоалаш, дуккха хІама тоалургда вай вахаре.

Тока моттигашка чуахар дийхка долга хьалхадоех Россеташа

Іалой Муса

Тока моттигий доазон чуаха, цхьаккха хІамах кулг тоха йиш йоацилга хьалхадоех бахархостта «Россеташ Кьилбаседа Кавказ»- «Ингушэнерго» оагІон болхлоша.

Трасформатораш латта подстанцеш, тока саьргаш, ток дІа-хьа луш йола моттигаш кхераме лоархІаш я. Цхьанне а бокъо яц цу моттигашта гаргааха, цигарча гІирсех кулгаш детта, хІана аьлча сага ве, лозаве тарлу цар, тока гІирсех кулгаш деттаро цу оагІонцара беррига болх кегабу. Цул совгІа, бокъо йоацаш тока моттигашта тІаваха, цига кулгаш детташ ваьллар Іаьдало, доккха зулам дича санна, бехтокхаме озаргва.

Нагахьа, цхьа тешам боаца хІама шоашта тока моттигашта юхе хоаделча, ма хулла сихагІа телефон тоха укх номерах: 8 800 220 0 220 (24 сахьата, мах боацаш, телефон техар кьайлахьош), е Іаьдала болхлошка дІаала.

Хьунаш цІенъеш, болх ба мехка дІахьош

Козой Мадина

П а ч ч а х ь а л к х е - н о тІадила, хьунаш цІенъеш болх беш ба Шолжа, Наьсарен кхаленашкара цу оагІонцара болхлой. Из хоам «Сердалога» бир Іалама гІулакхех йолча министерствос.

110 га йолча доазон тІара йокъаенна, цхьацца бахьанех телха гаьнаш араьхар болхлоша. ЖІолам ала а мегаргда царех. Иштта 50 га йолча доазон тІара пайдана йоаца, сахьаташ дола гаьнаш дІахьекхар.

«Хан-ханнахьа из болх дІахьош хилча, хьунашкара лазараш даржац, хьун боахама зе деш дараш а кІезигагІа хул, цун экологи-чески хьал тоаду», - дийцар тхога министерстве.

Гаьгенакьан Марина

1970 шера д'адоладенна шоай профессионални цай Россе этнографаша белгалду х'ара шера. Кимарса бетта 17 дийнахьа ваь хиннав мехкаш до-взаш лийнна, этнограф Нико-лай Миклухо-Маклай, цхьа-болча наха, цу ханах тайп-тайпарча этнографе экспеди-цей ха я а оал.

Х'анз нийса хургда аьнна хет вай бахархошта г'алг'ай этнограф Хьюлахой Алёна д'айовзийтача. Цо ший проек-таш гойтар, Перме д'ахьош хин-нача 16-ча Россе антропологе, этнологе Конгрессе. Из хул шин шера цк'а, цига гуллу дукха адам, мехка тайп-тайпара тох-кама балхаш леладераш.

Цу гуллама лоарх'ам ше ма барра дика кхетабеш, вай ре-спубликан санна, берригача мехка а из иштта хилар чу а ло-ацаш, Алёнас лаьрх'ар Мешко-ва Ц'аг'а йолча Пермски мех-ктохкама музее белгалдаьха, итгаш шерашка хьалха лела-даь хьоалчаг'ан г'ирсаш гойта. Геттара дика доаг'аш дар цига, хьалхаг'а вайна гуш хиннадо-аца, маьре йодача йола чокхе-на цхьацца йола керда кепаш т'атеха хилар: кийнилгаш, хьа-т'адоллаш, йодоаккхаш дола наькх т'ла доалладу дотув, качь-эшка майдилгаш, т'ехкараш, т'ормигаш, кулгах'йоакхор-гаш. Уж деррига г'ирсаш юха хьакхеллад Хьюлахой Алёнай «Došuv» яхача проектах. Из лаьрх'а я кхалнаьха к'аьнарча ладатех долча дувхара кеп кер-даяккхара.

Гойтам «Форда г'ажа петар, жовхьар, жовхьарашта тарале-сташ хьадаь кхерий к'егаш йола х'амаш», уж хетаяь я г'алг'ай кхалнаьха хьоалчаг'анна, уж лелаш хиннай 1970-2000 ше-рашка, Г'алг'айчен Ди Перме хиларца дувзаденна гойта отта-ьярех яр уж.

Културан кхетачене дукха теркам т'аозаш хилар Перме бахача наьха тайп-тайпара к'а-ман-культурни юк'арлонаш, царца бар г'алг'аех бола мот-тигера бахархой, Конгресса до-ак'ашхой бар.

«Сона чам чуболийташ хин-нараш бар этнографаш, экспе-дици д'ахьош цар гулийр ваха-ре лелаш хинна х'амаш, тох-каш долча к'амий г'ирсаш. Дукхаг'а даьк'е, Студенец-ская Евгени XX б'аьшере дика дак'а лоацаш хиннай Кавказа экспедицешка, цо Петербург-ча Российски музее ганза дукха

Ширача замай наьк'ъ т'ла

Г'алг'айчен историк - Россе антропологий, этнологий Конгресса доак'ашхо

лоарх'аме х'амаш ений», - йоах Алёнас.

Белгалдаккха деза, гойта-ме оттаяь хинна цхьацца йолча х'амаш кепаш хьакхеллараш говзанчаш шоаш бар, цу ханар-ча нускалаша дийцадох е цар гойтача суртех.

Иштта царна тара дола г'ирсаш дера республике Ар-хангельскера, Иркутскера, Санкт-Петербурге, Москов-ски областера, Аьдаг'ера, дув-хар б'арчча оттадеш.

Этнографа яхачох, уж кхо-ачамаш, барзк'ан цхьацца йола х'амаш гул'е таро хилар Г'алг'айче а Москве а болх д'ахьош.

Экспонаташка диллача, про-екта автора уж чуехкар йоккха-ча шин чемоданачу, уж «Г'алай мохк» яхачара, ц'ермашинаца д'аях'ийтар Саратове, цул т'ехьаг'а фецарча кемаца Мо-скве, юххера а шоаш кхача езача д'акхьаьчар.

«Оаха б'аьха ник'ъ бир. Эг-гара халаг'а дар, д'акхьаьчул т'ехьаг'а цу моттиге мундаш лахар, уж тхоашца д'аях'а тха таро яцар. Пермерча дукха-ча организацешка телефонаш етташ, оаха лехар уж т'аювха

кепаш, т'ехьара костюмаш хан-юк'а лелае луш йолчара сона уж корайир, тха кхета-че д'айолаяла цхьа ди мара ца дисача хана аз хьаера музее че-моданаш, аьшк теха барзк'аш, иштта уж т'адувха кепаш», - аьлар Алёнас.

Презентаце хьалхара дак'а Хьюлахой Алёнас хетадир XIX б'аьшерен шоллаг'а да-к'а, XX б'аьшерен ханашкар-ча ладатех болча кхалнаьха г'ирса. Иштта хьежар гулбен-нараш а, ший заманга хьеж-жа хувцалуш болча кхалнаьха ладатий г'ирсага.

Ховш ма хилара геттара ч'оаг'а из болх безабеннача до-ак'ашхошкара тайп-тайпара хаттараш а дар хозаш, цу юк'е к'аман белгалонех. Уж белга-лонаш цхьан х'аманца ювзае-на хилар а к'оастадир, царна из дезаш хиларах, хьоалчаг'ан ладатех дийцар, уж укх хана-га кхоачаш лорадарах дий-цар, иштта д'ахо белгалдир из деррига х'ама мичаьара гулде таро хилар а, к'аьстта хьоалчаг'аца из дувзаденна хилар а, таханарча денга кхач-чала из мишта лорадаьд а.

Хьаьший цецбаьнна бар цу хозалах. Гойтамо цу наха таро елар г'алг'ай исторе овла к'оаргаг'а бовза. Из доацаш а, цига бар кийниг а, шовлакх а шоашта т'атилла, мишта тов хьажа безам бараш, уж дика лораяь ц'аенаяр 1944-1957 ше-рашка шоай мехка ц'абаьхкача наха.

Цунца цхьана Этноклу-ба майдан т'ла «Г'алг'айченеах дола 300 бак'дар» яхача йоа-зонах, Г'алг'айче «Этнос» яха проект кхоачаш'еш хиларах, дийцар вай мехкахочо, кагир-хой г'улакхех йолча Комите-та кулгалхочо Малсаганаьк'ан

Адама. Цу тайпара х'ама довза-ра ловзар хиларах, к'юнача де-шархой таро хилар Г'алг'айчен культура, мотт, ц'ихеза нах бовза.

2022 шера Малсаганаьк'ан Адама проект чакх'яьлар, Рос-молодежагара ахча луш. Цу ахчах в'ашт'т'ехьаьлар «Этно-са» методически йоазош гулде (к'аманна хетадаь г'алг'ай классически Илман балхаш), царга г'юлла берий таро хур-г'юлаш цу лостамаг'арча лов-зарашка кийчдала, шоаш т'ла а долаш, юхьдхьала долаш, хат-таршта жоп лургдолаш.

Лоацца аьлча, «Этноса» лов-зарех ц'а д'ахьош дар шира-ча Аьга-Кхала г'алаш йолча доазон т'ла. Келаматанаьк'ан Махьмуд-лаьлас из, дика хеташ, хьаллаьцар.

Цхьа ха яьлча, тоабанна шоллаг'а грант елар, х'аьга Хьюлахой Алёнас керда ловзар в'ашаг'иделлар «Г'алг'айченеах дола 300 бак'дар» яхаш. Перме д'ахьош хиннача шоллаг'а Конгрессе Россе Илман юк'ар-лонна ч'оаг'а безам т'абодаш хилар ловзар, цу юк'е яр 11 тема, эздеда оаг'лонаш, к'а-ман даараш, хьоалчаг'ан ладат,

г'алг'ай мотт хьабаьнна мот-тиг, к'аман т'абувхабу г'ирс, кулгаговзал, иштта кхыдараш.

Из бахьан долаш Г'алг'айчено из болх белар Пермерча РАН Урала отделе-не кепайоазон федеральни би-блиотеканна; антропологе, эт-нографе Сийлах'ча Петра ц'ераг'а музейна (Кунсткаме-ра) РАН (Санкт-Петербург); эт-нологе, антропологе РАН Ин-ститута (Москва), экономи-кан лакхарча ишкола (Санкт-Петербург), Пермерча мехктох-кама музейна.

Конгрессе дак'а лоацараш-та, дукха психологически а ахчан а таронаш эшар. Хьюла-хой Алёна хьаллаьцар Г'алг'ай Республикан културан Ми-нистерствос, Г'алг'ай Респу-бликан исбахьален искусствай музейс, «Дикача наьха Клуб» яхача ганзо, из бахьан долаш цо царна доккха баркал оал.

«Из ч'оаг'а д'айха т'аьцар дар, баркал ала лов Мешкова Ц'ен болхлошта, кулгалхош-та, иштта берригача хьаьшаш-та, цу сайрийна Г'алг'айченна гарга хиннача наха», - аьлар Алёнас.

Дийна мукъамаш

Ший 70 шу дизар дездеш я гIалгIай композитор Малсаганаькъан Ева

Гаьгенаькъан Марина

Укх бетта 24-ча дийнахъа (тахан), ший 70 шу дизар дездеш хургъя гIалгIай къаман эггара хьалхара композитор, цIихеза кхоллама болхло, «КарагIдаьннарех» яха орден енна, Россе композиторий союза доакъашхо йола Малсаганаькъан Ева. Кхоллама оагIонцарча вахарá ший денош хетадаь саг я из. Бера хана денз, кхолламца бувзам болча наха юкъе хиннай.

Цун даь-нана Налганаькъан Амнат цIихеза хиннай каьхата пандар лакхарца; нана, наьна - йижарий Заида, Ляля, Аза яьшк-пандар локхаш бар. Цу оагIонцара безам цар цIен ялххе бера дегашка бессар, пхи йишеи цхьа вошеи дар уж. Шолжа-ГIалий тIарча №1 йолча берий ашарий ишколе деша этта, дIаболабелар цун кхоллама вахарга бода бIаьхьа никъ. Дукха хIама довза, тахка аьттув хилар цун. Цул тIехьагIа из деша яхар Нохч-ГIалгIай оалаш хиннача Шолжа-ГIалий тIарча паччахьалкхен университет. Малсаганаькъан Тарханеи Куркъанаькъан Еленайи йоI толамаш доахача наькъ тIа къахьеге ловш яр. Иразе а, дега хала хулаш йола а ханаш дукха хилар цун вахаре.

Эггара хьалхара къахьегега никъ Запорожьерча №6 йолча берий ашарий ишколера дIаболабелар цун. Цхьа юкъ яьлча, Шолжа-ГIалий тIарча №1 йолча ишколе юхакхачар из, хьехархо йолаш. 1987-1988-ча шерашка НГИАССР культуран гIулакхех йолча Министерствон кхоллама оагIонцарча

балха йоккхагIа йола инспектор яр из, цул тIехьагIа цу министерствон кулгалхочун гIонча йолаш дIахобихьар цо къахьегега никъ. Дукха болх шийна хьатIаийца, хьинаре къахьегаш хилар из. Шолжа-ГIалий тIара цун болх, кхоллама оагIонцара хIама толуш лаьттача деношца, бувзабе йиш я. Ший даггара бола новкъостий корабир цунна цига къахьегаш.

«Дала низ хьалу сага къахьегега, хIаьта сага де дезар, нийсача хIаман тIехьа из низ дIабахийтар да», - аьлар Евас. Кхоллама вахаре гIа баьккхача къонабарашца дукха къахьийгар цо. Толлама наькъ тIа бовла, хьинаре къахьегаш дIабаха гIо дир цо царна. ДимаевгIар Iаьлас цкъа интервью луш дийцар, цо мел баьккх мукъам ший тайпара хул; лакха начIал долаш саг я из, яхаш. 20-ча бIаьшерерча тIехьарча 10 шера дикка айделар цун кхолламцара хIама. Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен филармоне кулгалхочун гIонча яр из, чIоагIа лоархIар из НГИАССР филармонена кулгал деш хиннача Адаменко Галинас, эстрада оалаш

хиннача концертни оагIон хьалха лаьттача ГешаевгIар Мусас.

90-ча шерашка композитора гIулакхаца къахьегега йолаелар из айхха. Цу хана цунна уллув къахьегаш бар Охценаькъан Хадидшат, АйдамировгIар Марем, Дзейтанаькъан Тимур, ДагаевгIар Валид, ЭдисултановгIар ШитIа, Iалбаканаькъан Амир, УцаевгIар Малика, ТIумхой Лида, РасаевгIар Хьусен, ЦураевгIар Iарби, АхматовгIар Лиза, Ужахьанаькъан Мухьмад.

ГIалгIай мехкара эггара хьалхара начIал дола композитор яр из, композиторски ишкол хьайийлар цо мехка, 150 мукъам кхоллаш болх бир. Масанена дIаяйзар Есенин С. байтех йола «Розаш», Iарчакханаькъан Сале «Безам кхы а юхабоарIаргба» яха романсаш, иштта «Мехкарашта» (дешаш яздаьр Iарчакханаькъан Сали, дIаоалар Дзейта-

наькъан Т.), «Яндаре» (дешашта таржам даьр, тоадаьр Iарчакханаькъан Сали, дIаоалар Охценаькъан Х.), «Iадика ювцаш йола ишколера вальс» (дешаш, мукъам Малсаганаькъан Е.), ГIалгIай республикан Гимн «ГIалгIайче». Из дIаоалаш хилар 1993-ча шерара тушоле бетта 7-ча дийнахьара къаман эггара хьалхарча Президента Овшанаькъан Султана Руслана инаугураце.

Культуран оагIонца къахьегараш ший тайпара хул... Малсаганаькъан Евас ший никъ дукха къахьегаш, масанена езаш дIахьош ба. Тахан а лоархIаш ба цун кхоллам. Дог кIаьда, къахьегега ловш, шийна гонахьа дукха дикаш доаржадеш саг я из. Кепайоазон цIен «Сердало» редакце болхлоша даькъалаювц из 70 шу дизарца! Иразе, беркате, могаш, маьрша йолаш, дегIаца шортта низ болаш хилда цун вахара денош, дIахо дIайодача хана а!

Машинаш юлача моттигашта, тIахьожам чIоагIбаьб мехка

Коазой Мадина

Кхорзаденна, Имеца денош латташ, бахархошта хий дIа ца кхоачача хана; геттара дукха хий доадеш болх дIакхухьача машинаш юлача моттигашта тIахьожам лоаттабу мехка.

Цу гIулакха лаьрхIа тоаба вIашагIеллай кхален администраце. Эггара хьалха уж бахар хий дIацакхачарах машинашца хий тIакхухьача Гхьилекьонгий-Юрта.

«Сердалога» кхален администрацера беча хоамах, цу юрта машинаш юлаш йола ши моттиг дIакъайлай. «Цхьацца йолча моттигашта духьала РФ КаАП 14.1-5 статья лоткъамаш оттадир кхален администраце», - дийцар тха газетага.

Хьун моттигаш лораю Iалама гIулакхех йолча министерствос

Коазой Мадина

ЦIерцара хатараш даржарах тарра, хьун моттигашкара тIахьожам чIоагIбаьб вай мехка, къаьстта юрташца хоттаенна ядача хьунашкара тIахьожам. Хьунашка цIерашцара хатараш даржаргдоацаш, къахьегаш ба тахан эколога. Бахархошка декарду, цIераш ма летаете, йоагаш йола цIи бокьонцахьа дIаяйна ялалца юхера дIа ма аха, кхорзаенна латта баьцаш йоагае ма увтта, яхаш.

«ЦIерцарча хатарашца дувзаденнараш лорадеш боацарашта гIод деттаргда, цхьайолча моттигашка суде гIолла бехктотхаме а озаргба. Iалам, шоай доалахьара хIама лораде дезараш нах шоаш ба. Диц ма де, Iалама моттигашкара цIи геттара сиха дIа-хьа яржилга», - дийцар тха газетага.

ГIалгIайчен МЧСа чIоагIду цIерца къовсам лоаттабара гIулакх, мехка йIовхал эттача юкъа

Коазой Мадина

Республикан доазон тIа этта хьал аттачарех цахиларех (дийнахьа ялхазза цIи йоалаш) ГIалгIайчен МЧСа цIерца къовсам лоаттабара болх чIоагIбеш латт. Хьалхарча арIагIа из доагIаш да хьун йистерча доазонаш тIа ядача юрташта, яхаш, хоам бу «Сердало» газетага ГIалгIайче гIолла йолча Россе МЧС ГУ.

ЦIи ялара духьала дIахьоча балха даькъ тIа эггара лоархIаменгIар да, минералаш теа оахамаш дар хьун йистошка.

Уж балхаш деш хиннаб укх деношка, дукхагIа даькъе,

Наьсарен кхален Сурхо тIа. Администраце болхлоша, юртарча хьун боахама, Наьсарен-Шахьара, Наьсарен кхален даькъ тIа тIахьожам болх дIабахьара йолча отдела кулгалхо Къоастой Муслим керте а волаш, хьакхеллар хьун йистошка минералаш теа оахамаш.

«ДIадехаш ма хиллара, берригача хьун йистерча лаьттай арендатораша дIабахьа безаш ба из болх. Цул совгIа, дIаяха езаш я еррига гаьнаш, кIотаргаш. Цу тайпара хьахул минерализованни оала лаьтан оахам, цо таро луц цIи дIаяржийта.

Белгалду, цIераш тайп-тайпарча бахьанех ювлаш хилар. Таханарча дено

дIадехкача тайпара царна духьала кийчо яь ца хуле, цIераш сиха дIа-юха йолхаш хиларех хьадоала зе доккха да. Минералашца лаьтта кийчаь хилча,

цIи йоаераш хьакхаччалца из дIа-юха яржаргьяц, цо лораю хьу а цу юхе яда юрташ а», - аьлар Къоастой Муслима.

Султиганаькъан Йоакъап

Карарча хана хоалуш да, клезиг-клезира шахъарий, юртий хьалаш тоалаш доагаш хилар. Цхьайолча юрташ-ка, тахан шахъарашка долчул дукха башхало йоацаш, сайрийна араваьнна салагара, никъ бара дола хьалаш долаш да. Шахъарашка санна хоза кулг теа, тоадаь юкъярлонна доазонаш, салага юха йиш йолаш гландаш, царна уллув латташ нувхаш чутувса яьш-каш, сердало луш дола глрсаш, длаегла зизай клотаргаш го йиш я. Кхы а дукха де дезаш да - из де лерхлэчох цхьа дакъа мара дац, керттердар – хлама хьакхоллара оаггив деглайоагаш я.

Карарча шера тоае лаьрххла хинна еррига юкъяра моттигаш тоаяра йолча проектах дола ахаш балхаш даь даьннад вай республикан шахъарашка, юрташ-ка.

23 юкъяра моттиг я уж, ийс доал деча даькъ тла тоае езараш. Цхьайолча моттиге дукхагла, цхьайолча клезирагла я уж, бакъда глэдвугаш дар да, хьалха хинна халонаш тлехьа а юсаш, вай длахьалхадолхаш хилар, наха шоаш хьахержача моттигашка хозал а парглато а хьакхоллаш. Из деррига а юкъяра де дезачун дакъа да, даь даьнначул тлехьаргала вай тлехьенна дусаргдолаш. Вайна массанена а лов цар вахар дика хилийта.

Цу тайпара хьалаш наха лаьрххла лалашдеча балха юкье, доал деча даькъ тларча лаьдало еш йола терко а чоаггла лоархлэме я, цар лерхлэчох тийша хул цу моттига куц-сибат хувцадалар. Нагахьа санна цар дага а деха хьадеш хуле, моллагла дика хлама - из дуссаргда наха дукхача шерашка дага а латташ, баркал а оалаш.

Тухан вай мехка длахьош бола хин турбаш хувцара, блеха хиш длаухийташ йола моттигаш тоаяра, йовхал лоаттаяра дола балхаш а чудоагаш да

Юртий хозал

Глалглайчен шахъараш, юрташ дика хургйола хьалаш хьакхоллаш да

дика хьалаш хьакхоллара йолча проекташга. Хланз дладолаш латт хьалха, цкъа асфальт юбиллачул тлехьаргала, цхьа ха яьннача глолла, юха а турбаш лелхарах из моттиг оахкаш, клоагаш доахаш асфальт бохабеш хилар.

Хица лалашо хургйолаш, лаьрххла длахьош бола болх дукхача шерашка тешшаме хургболаш длахьош ба - из дувзаденна да цу ггулакхашка длайодаш йола материал чоаггла хиларца. Цудухьа цу даькъ тла хий ийкха е кхийола моттиг клезирагла нийслургья, хьадаь даьнначо глэдвугаргва ший хозалца дукхача шерашка.

Мехка планах бола болх длахьош ба, цахаддаш транспорт лелаш хилийгара шахъарашта, юрташта юкьегглла, массанена, хлара дийнахьа дла а кхоачаш из хургйолаш. Цунна чудоагаш да кердадаккхар, цленхаштта тоадар доал деча даькъ тла. Лоацца аьлча, «вахара хьалаш хьакхоллар» - къаман проектах, цунга глолла из деррига кхоачашду. Цу юкье бицлуш бац глэшлой наькъаш лодахка, цига наькъа хьаракаш оттаде дезилга. Цу тайпара, юкъяра хьал, масала, Эбарга-Юрта, е Наьсаре дика аттача доалаш латт; цул совгла, бахархой а хьаьший а кхерамзлен лалашо хургйолаш.

Ала безам ба, укх тлехьарча хана «бийсанара» хьалаш хьакхоллаш, массайолча моттигашка моллагла хаоттам бар аьнна йохаргйоаца сердал оттаеш хилар. Уж болх беш хиларо сайрийна лалашо ю наха дикача хьалашца, салолаш барашта а иштта дла-хьа баха арабаьннарашга а цох тоам хул. Тухан иштта сердал хиларо глэдбугаш ба Илдарха-Глалан бахархой, уж хьалаш кхоачашдаьд Наьса-

ре а, Маргалбика кхале а. Цунга хьежжа, укхаза бахаш болча наьха безам хул цленача фега лела, цо чоаггью наьха могашал. Цул совгла, наха шоайла бувзам хотт, дукха керда хлама довз, шийна пайданедар хьаэц, цох из парглатвоал.

Кердадоаккхаш хиларо гонахьара шахъарий, юртий сибат хувцаду, укх тлехьарча шерашка вайна из гу каст-каста. Вахар цхьан моттиге латташ дац, цудухьа моллагла вахаре а эшаш да доал деча даькъ тлара моттигаш, глэшлош кердаяхар, вахара хьалаш тоадар санна дола балхаш, цленхашта хлама тоаде дезаш а ший ханнахьа кердаяха езаш а хул йоккха глэшлош, уж тлаккха тлара хоза хувцалу. Ираза, тахан столицан е юртий администрацей доазонаш тла яьлац цу тайпара терко, йоккхий моттигаш цленхаштта тоаяр юрташ-ка а кхьаьчад.

Шеко а йоацаш, ала йиш я Глалглайчен шахъарашта, юрташга гонахьара лалам баьц-цардерзадар исторически

лоархлэме да, аьнна. Керда сквераш, паркаш, аллеяш, йоккха йоаца хозала моттигаш хьакхоллаш латт, гобаьккха го йиш я зизай клотаргаш, гаьнаш, эзараш болча наьха дика вахара хьалаш.

Магасе, Наьсаре хлара денна вайна гу лостам баь цлена, хоза, сийрдаьхьа салолама моттигаш - из цхьан боккхача фаьлга чура доагаш санна, хлара саг глэдвугаш да.

Вай каст-каста хул йоккхача шахъарий, центрий балха говзал эшаш, шахъара хьалаш тоадара йола архитектура дикаггла йовзара хьал тоаде ловш. Цох дувцача хана; сага безам хул Москве, Санкт-Петербурге, Париже, Барселоне санна, вай Глалглайче а иштта хилийта. Вай кхы хламан тлара ло баккха безаш а дац, вай моттига эггара дикагглар хьаде мара.

Хлара ггулакха ший юкъяра цхьаогло я, декхараш да, наьха сакхетам лакха хиларах, хлара саг ше волча балха даькъ тла декхар дизза кхоачашдеш хила-

рах тийша дукха да. Вайна ховш дола дукха ха я, шоай хана цхьаболча наха дукха лаьтгаш хьалийца хиларах, цар тла кхоаленаш, гаражаш яьй, из шоай доалахьа дерзадеш. Уж бокъонах шоашта доагача доазол арабаьннаб. Цудухьа тахан а цхьайолча моттигашка хоалуш а новкъа долаш а да из хьал. Цу тайпара наькъа такилг готта хул, цигара хьадоаггла автомобилашца леларашта а иштта глэшлошга а из балийна доалаш хилар. Иштта мара хьалаш доацача наха парглато а хургьяц. Цахаддаш къовсам лоаттабе безаш хул цу тайпара вахара моттигера бокъонаш телхаерашца.

Хьамсара дешархо, керда автомобилаш, машинаш длаоттаяу моттигаш, кхуркхолгаш, ловзара спортивни майдаш, хоамий гойтамаш, хоза хьаьь карташ, кхьодола глрсаш вай дахача моттиге да шоана. Хьадаь даьнначун мах оттабе беза, массахана юкъярлонна вахар тоадара, хоздара тлакхувш хила деза.

«Дикаггла йолча ЛПХа», «Зизай Фестивала» шоллагла бIал болабеннаб

Коазой Мадина

Шергара шу массаза доал, дукхаггла хулаш боаггла «Дикаггла бола ЛПХ», «Зизай фестиваль» яхача яхье дакъа лаца безам бараш, хланз цун шоллагла дакъа дладолалуш да. Кхелахой доакъашхой бахача моттигашка чуотташ ба, уж боахамаш леладеча нахаца къамаьл деш а хьожаш а ба цар къахьегамга, дикагглараш белгалбе. Къаьстга из шоллагла бIал ба котало яккхара лоархлэмерла.

«Яхьа шоллагла дакъа длахьош юкьейоалаю хланзарча заман технологеш, моттигера юртбоахам деглабоалабара хьал тоадар, моттига хозал, боахам дика доал деш лелабеш хилар», - аьлар «Сердало» газетага Глалглай Республикан юртбоахама Министерстве.

Белгалду, яхьаш длахьу юртбоахама хьалаш дикаггла довзийгара, из деглабоалабара.

Унахцїено – лораде деза керттердар

Наха гїо де кийча йола лор

Іарчакханаькьан Сали

Вай республике бїаьш лораш ба, хїара дийнахьа наьха унахцїенон ха тїа латташ. Дукха ха йоацаш, Магасерча стадиона юхегїолла тїехвоалаш дийшар аз хьал-теха доакха: «Мехка керттера рузкьа – халкьа унахцїено» яха дешаш. Из даьсса, хозахета аьнна хїама дац. Вай зїамигача республике шергара шерга дукхагїа хулаш йоагїа наха тайп-тайпара дарбаш деш йола моттигаш. Цар чу латтача чоалханеча гїирсаш тїа болх беш ба йоккха говзал йола лораш. Со зїамига волча хана, лор воагїа, аьлча; бераш кхераделе коа чулелхар, цунах кьехкаш. Хїанз лораш а медийжарий а кьахьегаш ба царна юкье, уж дешаш болча ишколашка.

Цу лостамагїа юртарча наьха хьалаш, таронаш шахьарашка бахача наьхачарна нийсса дїаотташ латт. Дуккхача юр-ташка я больницаш, амбулатореш, царех цьаьяраш курорта нийса лархїа мегаргїолаш а я. Масала, Жїайрахьа хьалгьа-ча дарбанче нийсвенна саг, курорте вахачунца нийсве йиш я. Хїаьта из вай эггара гаьнагїара лоаман кхале я.

Дуккхача наьха хьашташ кхоачашдеш хьабоагїача наха юкье ба Сурхо тїара лораш а.

Ткьо шу гаргга ха я цигарча амбулаторе кьахьегаш Налганаькьан Хадижа йола. Из терапевт я. Ерига юрт йийкьа я 5 даькьа, хїара даькь тїарча наьха гїулакхаш кхоачашдеш цьац-ца терапевт я. Царех цаї я Хадижа а. Сона из дагайоагїа хїетта дийша яьнна, геттара кьона йиїг (хїанз а мичай из кьаьна) йолча хана денз. Наьсарера юрта йодача автобуса тїа хайя,

геттара гїуйрийна ший балха тїа хургїолаш, йодаш хулар из, ара латтар мел цїайза, шийла ла хиларах. Иштта дар хїара доагїача дийнахьа.

Тайп-тайпара лазараш долаш нах ба из хьажа езараш, царна юкье ба пехкашта, дега, ченна, иштта кхыдола цамагараш дараш. Ший балхах лоархїаеш, амбулаторе кулгалхоша лоархїаш я Ха-

дижа, лора гїулакх довзаш а дизза кхоачашдеш а хиларах. Кьаьстта а лорага товш йола оамал я цун: безаме йистхила ховш, эхь-эздел долаш, унахочун лоткьама фийла хилар. Цу тайпарча лорий кара вай могашал хилча; вай цїаккха а эшам болаш хургдац аьнна хет сона, лелалуш дола денош, хьинар кїезигденна, вахарцара безам лаьгїбенна.

Шоай цїен юхе лорашка чакхбала аьттув баьлар Наьсар-Кертерча бахархой

Коазой Мадина

Наьсар-Кертерча Берий театра доазон тїа, шоай дегїа хьал довза безам бараш тїаийбеш, бїарчча дийнахьа Наьсарерча ЦРБ лораш хилар. Лорашка чакхбала, царца кьамаьл де аьттув бар наьха. Из хоам «Сердалога» бир унахцїенон болхлоша.

Ший цїенна гаьнавала ца везаш, цїий диста, шекар, холестерин малагїча боарам тїа латтаха, ЭКГ яккха, кизга отта-дайтта аьттув бар бахархой. «Иштта чакхвоалаш хиларо ханнахьа хьагуча-доах дегїацара дукха лазараш, масала, дега лазараш, сахарни диабет, цїи йоаца лазараш, иштта кхыдараш. Тахан латтача бокьонга хьежача, 18 шергара 39 шерга кхаччалца вола Россее хїара вахархо кхьа шера цкьа чакхвала бокьо йолаш ва.

40 шерал тїехбаьннараш хїара шера чакхбувла бокьо йолаш ба. Дїа-юха лелача лорашка гїолла чакхвала атта да. Оаш шоай ха, низ боабе ца безаш, шо дахача юрта хьаьоагїа из машин. Поликлинике даха дукха ха йоаеш, аргїа хьахьачарга хьежаш дагїа дезац, лораш шо долчча хьабоагїа. Цул совгїа, массехк оагїув чулоацаш чакхвала йиш я цига, хьалххе дїаязвала а везац, уж хьахьаьча-ча дїатїаваха мара. Дегїа хьал дика доацарашта, паргїата ха йоацарашта чїоагїа аьттув болаш да из хїама», – белгалдир унахцїенон министерстве.

Іаьлий-Юрта дїахо хьалгьеш я дарбанче

Аькхенаькьан Марем

Керда дарбанче хургьа Іаьлий-Юрта кастта. Карарча хана чакхбаьккхар 30% -га кхоачаш болх ба. Из хоам «Сердалога» бир Мехкадаь зарбан болх лелабераша.

Унахцїенон хьал тоадарах йолча моттигерча програман «Дїаьха, кадай вахар» яхача кьаман проектага гїолла дїахьош ба из боккха болх. Шоозза вїаштїара яь хургьа дарбанче. Цига хьаелларгьа терапевта, хирурга, берий лора, акушер-ге-

николога кабинеташ, иштта физиотерапи, рентген хургда цига.

«Бахархошка боагїача боараме хьожаргїола, беррига кхоачам чубола паргїата, дика дарбанчеш хьаеллара тїехьа кьахьег оаха тахан», – белгалдир вай мехкадас

Келаматанаькьан Махьмуд-Іаьлас. Дїадахача шера тов бетта дїаболабир из болх.

30 унахочо цига ювижа дарба де йиш йолаш хургьа дарбанче, хїаьта поликлинико 100 совгїа саг тїаэцаргва хїара дийнахьа.

14 ВАЙ ОАМАЛАШ

Шоай гѳулакх хилча, сагота-м бац

Цкъа тоалургда адам а

Хьалха, со къона зѳамига саг волча хана хинна нах дуккха безамегѳа, дѳа-юха гѳулакх де кийча болаш хулар. Хѳанз кѳезига ба цу тайпара нах, вѳалла бац-м ала йиш яц царех, дика нах-м массаза хиннаб, болаш ба, хургба; амма сай хана уж дукхагѳа бар аьнна хеташ ва со. Хѳанзарбараш наьха гѳулакх хиннадацар аьнна сагота бац, шоай гѳулакх хилча. Царна бала бац нахаца. «Массанена товр даь-м варгвацар» яха уйла я цар гѳулакхашта доал дер. Къавенна, гош дика лелаш доаца со, наггахьа мара цѳагѳара ара а валац, хѳаьта а гу сона айса бувцараш санна бола, шоашта ловр-товр хилча, наха хица тѳо буэ сагота боаца нах. Тайп-тайпарча моттигашка нийслу уж. Наьсаре ваха аьнна араваьннава со, маршрутах йодача автобуса тѳа хайна, моцагѳа денз сайна вовзача водителца къамаьл деш, лувшоалаш ѳовоагѳа со. Тхона хьалха нийсьеннача «газело» беррига пассажираш мерий кѳалхара дѳа а бига витар са хьаьша.

- Даьллахьий дѳахьа-жалахь, - ѳоах йиш ехача водителю. - Фу аргда ѳа цунга, лаьрххѳе автобус ѳоагѳа ха лора а йийя, иштта хьатѳахоаве саг воацаш дут-кх тхо цар. План ма йий сарахьа дѳачуяла езаш, мичахьара лургьа из? Со кхет цунгарча балах, яьсса машин хьал-ѳо хека безам хургбац цун. Цѳа ала ма дезий са, водителя сатедеш.

- Хьай са ма даа,- ях аз, - наьха гѳулакха сагота бац вайна хѳанзара нах, шоай гѳулакх хилчахьа. Из-м новкъа меттел, массанахьа а долаш да хьона. Вай заман дукхагѳа бола кагирхой сайна юхе «газела чу» е автобуса чу ѳоховшар кхераш хул со, машинаца дѳахьа водаш хилча, - ях аз водителга. - Хѳана кхер хой хьона? Моллагѳа зѳамига саг хьона юхе ѳохов, кара харбаз уллаш санна, дѳа-юха баха ши ког болаш. Хьа бала бац цунна, къавенна-вале а бац, къона вале а бац; ше паргѳата ваьгѳаца сагота хилац цу тайпара саг. Се ваха везача моттиге дѳакхаччалца, цунга хѳама ца ала гѳерташ, сдетташ, москала боргѳал мо совсавале вагѳаш хул со. Цѳа дѳааьлча, итт юхаоал цу тайпарча сага. Хьогга иштта моттиг нийсьелча, бехк баьккхаб аз:

- Са къаьна тѳехкаш-м укх автобуса пенах дѳатоѳаьй

ѳа, кѳезига дѳахоха, моттиг ма йий цига.

Юха фу аьлар хой хьона: - Воккха саг, хьайна иштта комфорт езе, таксе-ца лела веза, - аьлар-кх.

Цу тайпарча сагаца къамаьл дѳаьхде а лац, хѳана аьлча ѳа ѳовдалча сага-га дукхагѳа дѳа мел дувц, тѳехьа тѳадоагѳар кхы а ѳовдалагѳа хул. Пайхамара а ма яьхадий, ѳовдалча сагаца ма къувса, котваргвац хьо. Сагота вац из ший гѳалакх хилчахьа...

Юххера, се автобуса тѳара ѳовоалаш, сай къаьнарча хьаьшанга ях аз, балам тѳа кулг а теха:

- Сагот ма де, са ма даа, ераш нийсбаь варгвац вай шиъ, Дала ше кхетабергба ераш.

Нагахьа санна со мо гѳаш леларе, дѳаѳамаргвар из цу тайпарча гѳулакхашка, уж-м хьо дѳа мел вахача болаш ма бий, хьох дош ца хеташ, хьа сий лохдеш, хьалхабала а шоай гѳулакх чакхдаккха гѳерта нах.

Ций лакха долаш санна хеташ, лор волча вахав со. Уйча латта гѳандаш диза нах багѳа, каьхатилгаш бе а доахкаш. Сога а кхаьчад цу тайпара цѳа, боккхача наха ломар оал цох. Шоашта эрсий мотт дика цахарах оала хургда-кх цар из иштта. Я-м номерок ма йий из. Тха вилий-йиѳиг я пхелагѳаца цѳагѳа дешаш, цо ѳомаваьв со цу каьхатилга нийса цѳи яккха. Сона а хацар хьалха цун цѳи миштай. Аз-м сай иккаш тѳа ѳохка калощкаш эцаш хилча а оалар; массалагѳа ломар я ераш, аьле.

Со фу дувца воаллар аьлча, тхо дагѳаш ма дий лор волча чудаха тхоай аргѳагѳа кийчденна. Цѳа къаьна ва, ѳаса бейоалаш; вож дог лувцаш вагѳа, кхоалагѳо «ахѳ» ѳоах... Во хѳама мо мара тхо теркал ца деш, лестадеш бедоахкаш машина дѳоагѳаш а долаш, тѳаювхаш «Монтана» яха джинсаца а ѳолаш, коча пхьош доатгѳаде санна хьаьгѳаш пхьарса пхьидарч ѳолаш вола «Сеска Солса» чувода лор волча, наѳарах пѳелг ца тохаш. Тхо-м из лора юхаэккхавергва мотташ а дар, номер а цунга ца хилча, дѳатѳахьежача говра меттел дукъа вожа а мегаргволаш хилча, сенна ѳоаю цунга ладувгѳаш ха. Цѳа арахьа сецав цунцара новкъост, из араваларга хьежаш ва из а. Итт минот а ѳоал, ткьо минот а ѳоал... Тхо-м сагота ма дий, нах ле болалу, раьза бац. Амма вож-м шек дѳа вац. Цхьа унахо чухьож кабинет:

- Уж-м белаш, къамаьл

деш вагѳа. Ёѳоах бѳагртоха венав мотт сона из. Цун зоахалол хинна даьннарг лархѳа мегаргда. Ёѳо ѳуххера кхала гучаьнна ягѳа.

- Иштта дац из, - ѳоах ара-хьа сецача цун новкъоста, - цун шуча я из ѳоѳ, цхьа гѳулакх долаш венав из.

Астагѳируллахѳ! Лорашка баьхка унахой ара ѳоховшабаь, цунца ах са-хьата ший гѳулакх дувцаш ва-кх из тѳаккха. Цох ца йича сенах ергьа тамаш. Раьза вац зѳамигача сага новкъост оаха дувцачоа:

- Цу чу ягѳар шун гаргара саг яларе, шо а гѳоргдар из ѳолча иштта чу, - ѳоах цо.

Къона ба уж, цудухьа хьаькъал дац. Со къона волаш, соца болх беш яр къаьна белоруссе къамах ѳола ѳоккха саг-хьехархо. Цо каст-каста оалаш дар: «Темий, уж къонабараш ях аз-м, ма ѳовдала а ба, цхьаккха хѳама ѳомаде, довза ловш мичаб уж-м». Вахар а поалхам а ха дѳаьхарца мара ѳомадац, царна а ховргда шоай ханнахьа де дезар фуд, аьле, дѳадезадора аз из къамаьл. Хѳаьта хѳанз, укхазѳа лор волча чувахача зѳамигача сага новкъостага ях аз:

- Цу хьа новкъоста леладер нийса дац. Аз фу дергдар хой хьона цун когаметта хилча? Цун шуча я яхий ѳа из кхалсаг? Лазар а доацаш, кхьдола гѳулакхаш цунца дувца дезаш моттиг этгача, со тетта чугѳоргвар сай наьна - йиша ѳолча. Из фу деш я хьажар а хулар сона, цул тѳехьагѳа шучанцара гѳулакх а дувцаргдар, сайна чай а доттийташ. Нийса яхий аз?

Са уйланна им дилла лаьрхѳа вац уйча вагѳар.

- Ха яц цунга, сиха гѳулакх да цундар, - ѳоах цо.

Со велавелар:

- Даьра, зѳамсаг, сона-м сакьердам баьккха, дарба даь вала воалл хьо, - ях аз. - Ций хѳанз боарам тѳа доагѳаш латташ санна хет сона. Ха еце, поликлинике а вена, ах сахьат доаккхаш фу деш вагѳа ер? Нийса доацаш хѳамаш да уж. Хѳанзара нах сагота бац, шоай гѳулакх хилча. Цу хьай новкъоста хьехар делахь, цу тайпарча моттигашка ваха, наьха садуаш вагѳаш хилац, аьле. ѳаьха а ма делахь цу тайпара хѳама, хьо аьннар дѳаэцаргдарех а кхетам болаш а зѳамига саг ва аьнна хет сона.

- Мегаьд, воти! Из-м аз сиха аравоаккхаргва цу чура, - аьнна, чувахар зѳамига саг.

Ше морг кхы дацар, цо из ткьо минот хьалхагѳа

даьдаларе. Зѳамига саг юхагѳертташе а, араваьккха дѳавигар цо.

Иштта ба-кх ер нах. Даьра, ба цхьабараш бокьонгахьа баха безаш-м. Шоай гѳулакх хилча сагота бац, хьо леш латте а.

Цхьа зокх болаш хѳама дайра сона дукха ха ѳоацаш. Виѳий-йиѳиг чуйоалае аьнна ишколе ма вахавий со. Шоллагѳа гѳата тѳа ваьнна, урок чакхьаьнна гургал тохарга хьежаш латт со, корах арахьежаш. Коа нув хьокхаш ѳоалл технически болхло, юкьера шераш дола кхалсаг. Нув хьекха, хьекха, ше хьа-гулгьаь нувхаш аьшкал тѳа хьатѳа а хьекха, хьал-ѳо хьежар из, сага ше зуй. Гуча саг воацандаь, ший аьшкал тѳара нувхаш бераш ловзаш ѳолча майдан тѳа картах дѳатѳехкхайсар. Вешта аьлча, ший доазон тѳара уж дѳаьлча, кхы дѳаходолчунца бала бац цунна. Дагахьа велавелар со, амма новкъа-м хилар цу тайпара гѳулакхаш леладу нах вайна юкье хилар. Уж нувхаш-м вайцига геттара бѳагалгьаьнна ювцаш я. Эрий ара, шаьрача моттиге лаьтта деннадар сона вовзача цхьан новкъоста. Цунца доазонца лаьтта долча сага ше лард ѳоллаш мел биса жагѳа, бульдозерца укхун лаьтта ѳотѳахьекхабар.

Укхазѳа дага ца ѳоахаш ѳеваланзар со моцагѳа яйна уборщица. Тара яр из цу бульдозера водителѳа. Лоа-лахо а хиннавац кхы дукха сагота, ший лаьттара из жагѳа дѳабаьлча. Хѳаьта са новкъоста лаьтта-м хѳама дѳае пайдана доацача даьккхадар цо. Жагѳа мара хѳама тѳаьлацар цига, бел ѳолеттача. Сагота бац хѳаманна, шоай гѳулакх хилча. Боккхагѳаргара масал эцаш хьабоагѳа цхьа-бола къонабараш а.

Наьсарерча «Фабрика» оалача базар тѳа водаш оамал я са даар керда-даккхар духьа, воккхача сага кхорага, комсага, харбазага дог ма оттий. ѳам болчахьара хьалводаш, базар тѳа хьалтѳакхача 100 совгѳа метр ѳисача хана, цу юхерча урам тѳара ѳогучаийккхар вордингаш тетташ воагѳа ондарг, чууллаш нувхий гали а тѳормиг а болаш. Гѳашлой лелача наькъа ѳисте, гаьна кѳалха уж ѳо а кхайса, чувахар из, со хьалтѳакхачале. Уж нувхаш шоай коара дѳаьлча сагота хиннавац из, кхыча наха уж новкъа хургьяле а. Цу бера бенна кхетам, хьаькъал, хьехам ба бехкебар. Нагахьа санна чувахача цунга хоаттаре:

- Мича ѳихьар ѳа уж нувхаш, ма сиха юхавоагѳа хьо? - тѳаккха цо из дерг-дацар. Хоаттам боацаш дутт цхьаболча даьша-ноаноша шоай бѳо харца-хьа даь хѳама. Хѳана? Сагота бац, шоай гѳулакх хилча, наьха хѳама, шахьара хѳама, къаман хѳама кѳалдисадар аьнна.

Хьогга машинаш лелача боккхача новкъа дукха машинаш а адамаш а гулденнача моттиге тѳавахав со. Фуд ха безам ма бий селлара халкъ гулдаьр. Вѳашкакхийттай ши машин. Шаккха а водитель бераш дац, ха яха нах ба. Цхьан-не ѳоах ше бакъ ва, вокхо а ѳоах иштта. Нагахьа царна юкье кхийста ГИБДД инспектор Цаген валаре, цо ала мегар:

- Хьо а бакъ ва, хьо а бакъ ва.

Амма цу тайпара авари цѳа бехке воацаш хулаш яц. Фуннагѳа даь а, бехка кѳалхарбовла гѳерт уж. Шийна зе де безам бац цхьанне, цул совгѳа ший машин а наьха чотаргѳа тоаяйта лов. Цу шиннех цѳа, цох шеко яц, харцлув, цунна дагаваргѳац Даьла, нах а ѳаьдал а ѳекаде гѳерт из; хѳана аьлча, ший гѳулакх хилча, дѳахорчунна из сагота вац. Царех тара хул цхьабола базар тѳа латта нах а, ийчаца сомех цхьабараш дѳакховса мара пайдана боацаш хул, чу а ваха, тѳормиг хьабийллада. Цудухьа къавеннача аз айса чу-булл сай тѳорме чу, сай баа безам хургбола сом а баьцадаар а.

Иштта да-кх вай, воай гѳулакх хилча хѳаманна сагота доацаш. Хѳаьта а, оалаш ма хиллара, бетташ-бетташ кхѳара а батѳ; дувцаш-дувцаш вай а тоадала мег. Философе керттерча законех цѳа ма дий, дукхал мичча хана яьнна а, цкъа дикалгѳа яла езаш. Хьежарг-да вай.

Темаркъа

Халкъашта юкьера жІакай ди белгалдеш хилар мехкара студенташ

Коазой Мадина

1966-ча шера денз, кІимарса бетта 20-ча дийнахьа Халкъашта юкьера жІакай ди да дездеш. Цунца ювзаенна жІакех яхьаш дІайихьар мехкарча паччахьалкхен университетте. Цунна юкье дакъа лоацаш бар вузе дешаш бола кхыча мехкашкара студенташ а.

«ЖІакашта къаьстта йоккха терко лоаттаю ИнГУ: каст-каста яхьаш, цу оагІонцара кхетам лакхбеш дола гойтама балхаш, уроках дІакхух студенташта юкье», - дийцар тхога университетте.

Магасе яхьаш хилар зІамигача футболах

Гаьгенаькъан Марина

Магасерча культуран, спорта, туризма Центро, «Калой» яхача ахчанца ювзаенна йоацача моттиго цхьана дІайихьар зІамигача футболах ишколай ондаргий тоабашта юкьера яхьаш, яхаш, дийцар «Сердало» газетага ЦКСИТ кулгалхочун заместителя Янданаькъан Абте.

«Магасерча ийиллача кепара йолча физкультурно-могашал тоаяра комплекса даькъ тІа вІашагІелла турнир хетаяь яр Сийлахь-боккхача Даьй-

мехка тІема хана Сталинграде лаьтгача довна 83 шу далара.

Цу яхьашка дакъа лаца таро хилар йиь футболни ишколе (клубе) Юмалучар, царна кулгал деш вар Бузуртанаькъан Микаил (2 тоаба), Исмейланаькъан Ийса, Оздой Або-Бакар», - аьлар хоамо.

Яхь чакхйоалаш, толама моттигаш йийкьар укх тайпара. «Динамо Магас - 2013» яхача тоабо хьалхара моттиг яьккхар. Котало яккха цхьа тІа мара ца эшаш яр «Магасе лицей» оала ФК. Борза моттиг кхьачар «Айлам Магас» тоаба. ХІаьта йиьлагІча моттиге яр

«Динамо Магас - 2014».

Культуран, спорта, туризма центра кулгалхочо Къоастой Мухьмад-Башира даькъалабийцар беррига яхьашка котбаьннараш; баркал аьлар

ЦКСИТ, НКО «Калой» берригача болхлошта, тренерий тоаба, даьй-ноаной комитетта, уж спортивни яхьаш дІахьош дакъа лацарах.

Іадсаькх кхоссарах йола 3D яхь дІайихьар Илдарха-ГІалий тІа

Гаьгенаькъан Марина

Іадсаькх деттарах йола 3D яхь дІайихьар Илдарха-ГІалий тІа «Дзурдзук» яхача спорта клубо. Из хоам «Сердалога» бир моттигерча администраце зарбан болх лелабеча МутаІаланаькъан Мадинас. «Шахьара 30 шу дызара хетаяьча кхетаче дакъа лоацаш вар 40 маІа саг. Вай мехкара, нохчашкахьара, селашкахьара, Ставрополера гульеннача тоабаша шоай говзал гойтар цига. Цу яхьашца сакьердалуш бар уж», - дийцар тха газетага.

«Олимпик» яхача оагІонца котало Кадиев Ахьмада яьккхар, шоллагІча моттиге хилар Султиганаькъан Урусхан, хІаьта кхоалагІча лагІа тІа ваьнна Барзаев Адам вар.

«Блочни Іадсаькх» яхача оагІонца котало ГІайтакханаькъан Аслана яьккхар. ШоллагІа, кхоалагІа моттигаш Саламбиев Исламага, Бекботанаькъан Джамалага кхьачар.

«Лонгбоу» яхача оагІонца эггара толашагІа хиннар Султиганаькъан Мухьмад-Башир вар, коталонга кхача гарга хиннарах вар Матенаь-

къан Або-Бакар.

ХІетта ловза болабеннарашта юкье белгала вар Абдурахьимов Надирбек, шоллагІа моттиг кхьачар Алиев Зулкифага, кхоалагІча лагІа тІа баьлар Ножаев ИсмаІал, Цхьорой Іамархан.

15 шерга кхачанза долча берашта юкье толашагІа ва,

аьнна, кхайкавир Ахмадов Юсуф, шоллагІча, кхоалагІча моттигашка эттараш - Манкаев Аль-Ахьмад, Цечой Ахьмад.

10 шерга кхачанза бараш а дикка белгалдаьлар цига. Йовлой Адама елар хьалхара моттиг, шоллагІа моттиг - Абдурашидов Муслима, кхоалагІгъар - Абдурашидов

Іаьланна.

«Барбоу» яхача оагІонца дошув ТІонганаькъан Исайга кхьачар, дотув Цечой Мухьмада дІадихьар, кхоалагІча моттиге Баркинхой Мовлдин вар. «Шира Іадсаькх» яхача оагІонца Индербает Шамала яьккхар хьалхара моттиг, шоллагІча моттиге - Кадиев Ахьмад,

кхоалагІа Денибеков Ильяс хилар. ХІаьта «Инстинктив» яхача оагІонца эггара толашагІа ва аьнна хьакхайкавир Гаджибангандов Мухьаммад, цунна тІехьа хилар Тутайнаькъан Адам - шоллагІа моттиг, Баркалов Асхьаб - кхоалагІа.

